

**Reuerendi Patris P. Hieremiæ Drexelii e Societate Iesu
Opera omnia**

Duobus nunc Voluminibus comprehensa, & libellis ante hac non editis
aucta ; Illvstrata, Indicibvs Moralibus, Locorum S. Scripturæ, Capitalium
Mysteriorum fidei, Rerum, & Concionum quouis anni tempore habendarum
; Congestis Et Compositis Methodo prorsus, alijs Auctoribus inusitata ; Sed
Theologis ...

Indicibvs Illvstratvs Et Avctvs Concionatoriis

Drexel, Jeremias

Antverpiæ, 1643

Pars Prima. Excerptorum necessitas, seu, Excerptendum esse.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77031](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77031)

AVRIFODINA.

ARTIVM ET SCIENTIARVM

OMNIVM.

PARS PRIM A.

EXCERPTORVM NECESSITAS,

SEV EXCERPENDVM ESSE.

CAPVT PRIMVM.

Quid Excerptare, Quid Excerpta.

EVLOGIVS & FAVSTINVS colloquuntur.

EVLOGIVS Excerptum ajo, & quidem cum curâ & studio. Ad plenam conditionem vix ullus est accessus nisi hac semitâ. Quæstio fieris principid: Quid est Excerptare, quid Excerpta nominas? Si de voce lis sit, eam à viris doctissimis usurpatam observo. Justus Lipsius in epistolica institutione asserit, ei, cui profectus literarius condidi sit, opus esse Excerptis quibusdam. & Notis rerum. Ita & Ciceronem audio loquentem: Excerptes, inquit, ex his ipsis, si quid inest boni. Unde Excerpta dicimus, quæ veluti flores è libris enotamus.

Est igitur Excerptare è scriptore quocumque cum iudicio in certas classes id annotare, ac seligere, quod iudicetur usui futurum: legere, & nihil seligere, meo iudicio, profus negligere est. FAVST. Ergo, nihil utiliter legero, nisi calamum, chartam, atramentum ad manum habeam? EVLOG. Ita profus censo: pæne omnis lectio perit, quæ nihil excerptit. Et en, ut in rem præsentem venias: Hic mihi Tertullianus Afer eruditissimus scriptor in manu. Sine huius lectione Cyprianus diem nullum transmittat. En igitur scriptorem, & en simul scriptoriam supellestem, pennam, sepiam, chartam. Hic meus mos est à puero, non lecta tantum, sed & audita, subinde etiam visa, dignioris notæ in meum usum trahere annotando. Ita hunc, ita alios omnes auctores tracto; meos, ut possum, facio, dum ea, quæ notatu digna censo, in diversas chartas, ac classes excerpto. FAVST. Quas illas amabo? Hoc unum unicè nosse aveo. EVLOG. Festinemus, quæso te, sed lentè; hæc omnia quam poterò explicatissimè tradam, sed tempore, & loco. Jam quærimus, quid studii sit, Excerptare. In quo, nisi me fallo, vel oculis tuis fidem faciam. Vides hunc Auctorem? Ex eo selectiora suis quæque classibus inseribo. Atque hoc appello Excerptare.

Quod enim Philologus, quod Poëta è Marone aut Nasone, quod Historicus è Curtio aut Plutarcho, quod Rhetor ex Arnobio aut Cicrone, hoc Philosophus ex Aristotele aut Platone, hoc Mathematicus ex Ptolomæo aut Tychone, Medicus ex Hippocrate & Galeno, Jurisconsultus ex Bartolo, Baldo, aut Justiniano, Theologus & Concionator ex Augustino, Chrysofotomo, aut

A Bernardo in suum trahit usum excerptum. Sine his notis nec Philologi, nec Medici, nec Jurisconsulti, nec Theologi, ad illustrem & amplam eruditionem pertinent. Excerptum est, aut ignorantia nomen in pluribus subeundum. Et primam assertionis huius rationem subjungo.

CAPVT II.

Excerptorum necessitas ob memoriae inconstantiam.

OMnium, quæ audis, quæ vides, quæ legis, meminisse, non hominis est, sed genii celestis. Memoria humana segniss, angusta, volatilis, infidelis est, nisi suis fulciatur adminiculis. Sed tenacissima sit, fieri tamen non potest, ut omnium retinens sit, quæ pluribus annis studiosa lectio retineri vellet. Labor improbus tot rerum imagines in hoc ærarium memoriae recondit; reconditas diutissime sine excerptis conservare, vix ullus labor impetraverit. Operosum est, suis quæque foribus in hunc memoriae recessum, & nescio quos secretos sinus congerere. Magna molis est in hoc spelæum, quod in occipitio suspendit natura, terrarum molem importare, calorum immensitates, undarum flammarumque regna concludere, difficillimum est huc congesta, velut aureos nummos arcæ cœcere.

Magna vis est memoriae, non nego, prætorium grande, penetrabile amplum, sed non infinitum. Certos ea limites ac fines habet, ultra quos progredi non permittitur. Hic rerum diversarum imagines certis velut cellulis reponuntur, sed nisi reposita habeant custodes, qui servent, illum memoriae carcerem nullo negotio effringunt, & aufugiunt. Fit nonnunquam, ut subinde frumenti plurimum in alatos vermiculos animetur, hinc totis pæne granariis, frumentum vivum evolat: ita profus imagines rerum in memoriam velut pensile horreum immixta, domino non advertente se subducunt & evolant. Vis retinere? Custodes adhibe, Notas & Excerpta.

Questus jam olim Augustinus de memoriae labore. *Quam multa, inquit, huiusmodi gestat memoria mea, quæ jam inventa sunt, & sicut dixi, quasi ad manum posita, quæ didicisse & nosse dicimur? Quæ si modestis temporum intervallis recollere desivero, ita rursus demerguntur, & quasi in remotiora penetralia dilabuntur, ut denovo velut nova excogitanda sint in idem iterum. Tot nimirum novæ rerum notionem memoriam subeunt, ut priores & vetustæ aboleantur, imago scilicet imaginem expellit, aliis aliæ succedunt.*

Q 99 4

Memoria

Memoria Platonis stomachus animi, Augustino animi ventrem vocavit. Appositè. Nam uti stomachus quotidie multa variâque recipit, nectamen diuturnum hospitium indulget; ita profus memoria plurima quidam eaque diversissima complectitur, sed brevi velut oneris impatiens, aut admissorum hospitem pertæta, longè facilius dimittit, quam admiserit. Huic malo Excerpta & Notæ medentur.

Memoria vas multum capax, sed rimarum plenum, hæc atque illac perfluit. Meminisse siquidem est, rem memoriæ commissam custodire, sed heu difficulter committitur, difficillimè custoditur commissam. Quòd si quid inhæreat altius, nisi repetitione perpetuâ recolatur, fluminis ritu dilabitur. Ut enim secundus ager nisi cultione quotidiana exerceatur, silvescit: sic egregia licet memoria nisi Notis & Excerptis ad reddendum depositum excitetur, ab oblivione miserè vastatur.

Quid ergo multa didicisse, quid legisse multa poterit, si ea quæ legens, quæ didiceris, iterum elabi patiaris, non faciliè umquam revocanda: Laboris nimirum amans est, qui discit, ut obliviscatur. Quàm multi florent inter magnos magni & ipsi, nisi hæc uredo illos afflaret! Plurimos reperias, qui variâ ac multâ lectionis plurima sciunt, at ferè nesciunt, quæ sciant, quia meminisse nequeunt. Quod incredibile est, quàm ad scientias potenter faciat.

Perplexit hoc probè perspicacissimus naturæ mythes Plinius, qui ore libero: *Memoria, inquit, necessarium maxime vite bonum, nec tamen aliud est æquè fragile in homine, morborum casus & injurias, atque etiam metus sentiens. Memoria bonum grande, sed bonum fragile, & ad omnes oblivionis injurias expositum. Iis igitur Notarum & Excerptorum subsidis roborandum, quæ oblivionem expugnant.*

Sunt aliqui, sed pauci, memoriæ felicissimæ. Priscorum hinc texere catalogum operæ non est. Hæc scholis jam nota sunt. Rex Macedo Alexander totam Homeris Iliadem, & magnam Odysseæ partem edidit. Cosroe Rex Persarum omnes Aristotelis libros memoriâ comprehendit. Demosthenes Thucydidem octies suâ manu descripsit, & ad verbum memoriâ mandavit. Mithridates viginti duarum gentium Rex, totidem linguis dixit, pro concione singulas absque interprete allocutus. Cyrus Rex Persarum in numerosissimo exercitu omnium militum nomina memoriter pronuntiare calculavit. Crassus dives Romanus, Græci sermonis quinque differentias & dialectos memoriâ ita tenuit, ut quæ quisque apud eum lingua loqueretur, eadem ei commodissimè responderet. Theodectes Cilix, orator, versus quantumvis multos, ubi semel recitari audisset, è memoriâ integrè reddidit. Cyneas à Pyrrho Thessalus Legatus Romam imperandæ paci missus, postero die, quàm advenit, tam senatorios, quàm equestris ordinis viros nominatim salutavit. Hortensius orator Romanus totum aliquem diem in auctoritate perferens, vesperidem res omnes venales, earumque pretia, & emptoris ordine recensuit, argentariis recognoscens, eum nec minimo falsum.

Genethlius & Palæstinus, Minutiani & Agapeti discipulus, eâ gavilus est fidelitate memoriæ, ut totam declamationem semel auditam, mox memoriter recitaret. Nepotianus Heliodoti Episcopi è sorore nepos juvenis militiam secutus, tandem vitam religiosam amplexus, libros eâ memoriæ facilitate tractavit, ut in familiaribus colloquiis ac disputationibus, si quid eruditionis medium fuisset prolarum, statim expedite diceret: Hoc Tertulliani est, hoc Cypriani, hoc Laëtantii, illud Hilarii est: Sic Minucius Felix, ita Victorinus, in hunc modum locutus est Arnobius.

Hieronymus Stridonensis eâ fuit memoriâ, Augustino teste, ut Hebræorum, Græcorum, Chaldæorum,

Perfarum, Medorum, Arabum, & nationum pæne omnium linguas ac literas calluerit. Hinc illud à Pontifice Hipponensi scriptum est elogium: *Nullus hominum scivit, quod Hieronymus ignoravit. Memoriam in seipso eatenus insigniter exercuisse scribit Seneca, ut non ad usum modò sufficeret, sed in miraculum usque procederet. Nam duo millia nominum recitata, inquit, quo ordine erant dicta, referebam; ducentos quoque versus ab ultimo incipiens recitabam.*

Hæc præca & nota sunt; recentiora ista: Paulus IV. Pontifex Maximus scholæ Salernitanæ librum in memoriâ habuit: Galenum Græcè à capite ad calcem perlegit: sacra Biblia ad verbum edidit. In extrema senectute (vixit autem annis octoginta tribus) integras Tullio, Virgilio, aliisque auctoribus paginas inoffense recitavit. Memoria profus admiranda, cui parem non Maximitulerint multa retrò sæcula.

Gregorius III. in eodem folio Antistes, omnes ordine psalmos memoriâ complexus est. Ammonius Abbas, magni Pambonis discipulus, verus & novum Testamentum ita percalluit, ut memoriter dicere poterit in doctorum virorum, Athanasii præfatum & Basilii, scriptis ita versatus, ut decem millia versuum, & sexcentos ex iis protulerit. Rem ita se habere pro testimonio magni Patris dixerunt.

Fridericus I. & Maximilianus I. Imperatores Augusti tam tenacis memoriæ fuerunt, ut omnium eorum, etiam infirmorum, quibuscum vel semel locuti essent, longo post tempore recordarentur, & hominem noscent.

Franciscus Rex Gallia tenaci ac expedito amplissimæ memoriæ capti pæne omnes suo ævo superavit. Quid & quantum peculiaris commeatûs unaquæque provincia suppeditare possit; quænam itinera, quæ flumina ad conventiones opportunitiora & viciniora forent; quibus hibernis equitum alæ celerimè convenirent, tam exactè norat, ut rationes itinerum, compendia navigationum, civitatum vel remotissimarum copias, præcipua rerum omnium subsidia è memoriâ thesaurò depromeret.

Antonius Muretus asserit visum à se Paravii, atque auditum juvenem Corticum, Juris Civilis studiosum, qui triginta sex millia nominum, eo quo recitata essent ordine, absque cunctatione recenseret. Attem à pedagogo homine Gallo, se accepisse ajebat. Hanc diebus pauculis Franciscus Molino Patricio Veneto, magnæ omnium admiratione tradidit, cum Molini memoria sibi prius non constaret. Miraculum memoriæ.

Memoria verè Musarum mater, artium & disciplinarum cella penaria, scientiarum custos. Tullio, divinitatis argumentum, eloquentiæ gazophylacium, eorum quæ discimus, reconditorium. Rerum omnium thesaurus, sed tamen ex omnibus animi partibus, ut Rhodiginus loquitur, res maximè delicata & fragilis. Memoria grande ac necessarium, sed tamen volatile ac caducum vitæ bonum, quod oblivio quotidie oppugnat, quod unicus subinde morbus totum eripit. Quos ante nominavi, Phœnices dixeris. Qui ad eos accedant, paucissimi, & pæne nulli sunt.

Imò ex illis ipsis, quos modò dixi, ingentis memoriæ viris, Excerpta & Notas aliqui velut certissimum, & summè necessarium memoriæ subsidium industriâ singulari adhibuerunt.

Hinc cum Lipsio persuasissimus affirmo: Lectionem ipsam non sufficere, ne repetitam quidem, imò nec in felicissimâ memoriâ, sed opus esse Excerptis quibusdam, & Notis rerum verborumque singularium.

Faultine, sit tibi Mithridatis aut Alexandri, aut Corotæ memoria, nihilominus excerpendum, alioqui plurima effluent, plurima non opportunè occurrent. Nemini, hercle, cuiusquam memoria tam felix, quæ Excerptorum

2. Gregorius III. in eodem folio Antistes, omnes ordine psalmos memoriâ complexus est. Ammonius Abbas, magni Pambonis discipulus, verus & novum Testamentum ita percalluit, ut memoriter dicere poterit in doctorum virorum, Athanasii præfatum & Basilii, scriptis ita versatus, ut decem millia versuum, & sexcentos ex iis protulerit. Rem ita se habere pro testimonio magni Patris dixerunt.

Fridericus I. & Maximilianus I. Imperatores Augusti tam tenacis memoriæ fuerunt, ut omnium eorum, etiam infirmorum, quibuscum vel semel locuti essent, longo post tempore recordarentur, & hominem noscent.

Franciscus Rex Gallia tenaci ac expedito amplissimæ memoriæ capti pæne omnes suo ævo superavit. Quid & quantum peculiaris commeatûs unaquæque provincia suppeditare possit; quænam itinera, quæ flumina ad conventiones opportunitiora & viciniora forent; quibus hibernis equitum alæ celerimè convenirent, tam exactè norat, ut rationes itinerum, compendia navigationum, civitatum vel remotissimarum copias, præcipua rerum omnium subsidia è memoriâ thesaurò depromeret.

Antonius Muretus asserit visum à se Paravii, atque auditum juvenem Corticum, Juris Civilis studiosum, qui triginta sex millia nominum, eo quo recitata essent ordine, absque cunctatione recenseret. Attem à pedagogo homine Gallo, se accepisse ajebat. Hanc diebus pauculis Franciscus Molino Patricio Veneto, magnæ omnium admiratione tradidit, cum Molini memoria sibi prius non constaret. Miraculum memoriæ.

Memoria verè Musarum mater, artium & disciplinarum cella penaria, scientiarum custos. Tullio, divinitatis argumentum, eloquentiæ gazophylacium, eorum quæ discimus, reconditorium. Rerum omnium thesaurus, sed tamen ex omnibus animi partibus, ut Rhodiginus loquitur, res maximè delicata & fragilis. Memoria grande ac necessarium, sed tamen volatile ac caducum vitæ bonum, quod oblivio quotidie oppugnat, quod unicus subinde morbus totum eripit. Quos ante nominavi, Phœnices dixeris. Qui ad eos accedant, paucissimi, & pæne nulli sunt.

Imò ex illis ipsis, quos modò dixi, ingentis memoriæ viris, Excerpta & Notas aliqui velut certissimum, & summè necessarium memoriæ subsidium industriâ singulari adhibuerunt.

Hinc cum Lipsio persuasissimus affirmo: Lectionem ipsam non sufficere, ne repetitam quidem, imò nec in felicissimâ memoriâ, sed opus esse Excerptis quibusdam, & Notis rerum verborumque singularium.

Faultine, sit tibi Mithridatis aut Alexandri, aut Corotæ memoria, nihilominus excerpendum, alioqui plurima effluent, plurima non opportunè occurrent. Nemini, hercle, cuiusquam memoria tam felix, quæ Excerptorum

2. Gregorius III. in eodem folio Antistes, omnes ordine psalmos memoriâ complexus est. Ammonius Abbas, magni Pambonis discipulus, verus & novum Testamentum ita percalluit, ut memoriter dicere poterit in doctorum virorum, Athanasii præfatum & Basilii, scriptis ita versatus, ut decem millia versuum, & sexcentos ex iis protulerit. Rem ita se habere pro testimonio magni Patris dixerunt.

Fridericus I. & Maximilianus I. Imperatores Augusti tam tenacis memoriæ fuerunt, ut omnium eorum, etiam infirmorum, quibuscum vel semel locuti essent, longo post tempore recordarentur, & hominem noscent.

Franciscus Rex Gallia tenaci ac expedito amplissimæ memoriæ capti pæne omnes suo ævo superavit. Quid & quantum peculiaris commeatûs unaquæque provincia suppeditare possit; quænam itinera, quæ flumina ad conventiones opportunitiora & viciniora forent; quibus hibernis equitum alæ celerimè convenirent, tam exactè norat, ut rationes itinerum, compendia navigationum, civitatum vel remotissimarum copias, præcipua rerum omnium subsidia è memoriâ thesaurò depromeret.

Antonius Muretus asserit visum à se Paravii, atque auditum juvenem Corticum, Juris Civilis studiosum, qui triginta sex millia nominum, eo quo recitata essent ordine, absque cunctatione recenseret. Attem à pedagogo homine Gallo, se accepisse ajebat. Hanc diebus pauculis Franciscus Molino Patricio Veneto, magnæ omnium admiratione tradidit, cum Molini memoria sibi prius non constaret. Miraculum memoriæ.

Memoria verè Musarum mater, artium & disciplinarum cella penaria, scientiarum custos. Tullio, divinitatis argumentum, eloquentiæ gazophylacium, eorum quæ discimus, reconditorium. Rerum omnium thesaurus, sed tamen ex omnibus animi partibus, ut Rhodiginus loquitur, res maximè delicata & fragilis. Memoria grande ac necessarium, sed tamen volatile ac caducum vitæ bonum, quod oblivio quotidie oppugnat, quod unicus subinde morbus totum eripit. Quos ante nominavi, Phœnices dixeris. Qui ad eos accedant, paucissimi, & pæne nulli sunt.

Imò ex illis ipsis, quos modò dixi, ingentis memoriæ viris, Excerpta & Notas aliqui velut certissimum, & summè necessarium memoriæ subsidium industriâ singulari adhibuerunt.

Hinc cum Lipsio persuasissimus affirmo: Lectionem ipsam non sufficere, ne repetitam quidem, imò nec in felicissimâ memoriâ, sed opus esse Excerptis quibusdam, & Notis rerum verborumque singularium.

Faultine, sit tibi Mithridatis aut Alexandri, aut Corotæ memoria, nihilominus excerpendum, alioqui plurima effluent, plurima non opportunè occurrent. Nemini, hercle, cuiusquam memoria tam felix, quæ Excerptorum

2. Gregorius III. in eodem folio Antistes, omnes ordine psalmos memoriâ complexus est. Ammonius Abbas, magni Pambonis discipulus, verus & novum Testamentum ita percalluit, ut memoriter dicere poterit in doctorum virorum, Athanasii præfatum & Basilii, scriptis ita versatus, ut decem millia versuum, & sexcentos ex iis protulerit. Rem ita se habere pro testimonio magni Patris dixerunt.

Fridericus I. & Maximilianus I. Imperatores Augusti tam tenacis memoriæ fuerunt, ut omnium eorum, etiam infirmorum, quibuscum vel semel locuti essent, longo post tempore recordarentur, & hominem noscent.

Franciscus Rex Gallia tenaci ac expedito amplissimæ memoriæ capti pæne omnes suo ævo superavit. Quid & quantum peculiaris commeatûs unaquæque provincia suppeditare possit; quænam itinera, quæ flumina ad conventiones opportunitiora & viciniora forent; quibus hibernis equitum alæ celerimè convenirent, tam exactè norat, ut rationes itinerum, compendia navigationum, civitatum vel remotissimarum copias, præcipua rerum omnium subsidia è memoriâ thesaurò depromeret.

Antonius Muretus asserit visum à se Paravii, atque auditum juvenem Corticum, Juris Civilis studiosum, qui triginta sex millia nominum, eo quo recitata essent ordine, absque cunctatione recenseret. Attem à pedagogo homine Gallo, se accepisse ajebat. Hanc diebus pauculis Franciscus Molino Patricio Veneto, magnæ omnium admiratione tradidit, cum Molini memoria sibi prius non constaret. Miraculum memoriæ.

Memoria verè Musarum mater, artium & disciplinarum cella penaria, scientiarum custos. Tullio, divinitatis argumentum, eloquentiæ gazophylacium, eorum quæ discimus, reconditorium. Rerum omnium thesaurus, sed tamen ex omnibus animi partibus, ut Rhodiginus loquitur, res maximè delicata & fragilis. Memoria grande ac necessarium, sed tamen volatile ac caducum vitæ bonum, quod oblivio quotidie oppugnat, quod unicus subinde morbus totum eripit. Quos ante nominavi, Phœnices dixeris. Qui ad eos accedant, paucissimi, & pæne nulli sunt.

Memoria nisi notis & excerptis excutatur, ab oblivione vastatur.

Plin. lib. 2. Natur. hist. cap. 24. Memoria ad omnes oblivionis injurias est exposita.

Catalogus Priscorum, qui memoriæ fuerunt felicissimæ.

Gellius ait: Rex inclivus viginti quinque gentium, quæ omnia linguas percalluit. 1. 17. Not. Attic. cap. 17.

Plin. lib. 7. Natur. hist. cap. 24.

* Ita Hieron. tom. 1. epist. 3. mihi pag. 10. Vbi addit: Lectione assidue & meditatione arum præsumptus sum bibliothecam fecerat Christi.

Aug. tom. 2. in appendice

cerptorum omnium vicem subire possit. Ergo Notandum, & Excerptandum.

CAPUT III.

Excerptandum esse testimonio & exemplo utriusque Plinii & Auli Gellii.

Scriptoribus, qui leguntur, excerptandum esse, doctissimi quique viri nos docent. C. Plinius Secundus, Naturæ panegyristes nobilissimus ad prodigiosam prorsus eruditionem pervenit hoc uno tramite Excerptorum. De hoc avunculo suo Plinius Cæcilius Junior ad Marcum scribens: Pergratum, inquit, est mihi, quod tam diligenter libros avunculi mei lectitas, ut habere omnes velis, quærasque qui sint. Fungar indicis partibus, atque etiam quo sint ordine scripti, notum tibi faciam. Et en catalogum librorum à Plinio majore scriptorum.

- 1. De Jaculatione equestri liber unus.
- 2. De vitâ Q. Pompeii Secundi libri duo.
- 3. Bellorum Germaniæ libri viginti.
- 4. Libri tres in sex volumina divisi, quos Studiosos vocavit: quod iis maximum studium impendisset, & idem à Lectore fieri vellet.
- 5. Dubii sermonis libri octo.
- 6. Historiarum à fine Aufidii Bassi cæptarum libri triginta unus.
- 7. Elektorum commentarii centum sexaginta minutissimè scripti, qui Largo Licinio in Hispaniâ, quadringentis millibus nummum, hoc est, decem millibus philippeorum, vendi potuissent, & tunc aliquantò pauciores erant.
- 8. Naturalis historiæ libri triginta septem. Opus diffusum, eruditum, nec minus varium, quam ipsa Natura. Plinii libros qui Pandectas appellaverit, me iudice haud erraverit. Omnia ille vir legit, vidit, scivit, & in unum Volumen Græciam & Latium conclusit.

Sed pergit Plinius Cæcilius avunculi sui summam industriam, & assiduam in excerptando studium commendans: Miraris, inquit, quod tot volumina, multaque in his tam scrupulosa homo occupatus absolverit. Magis miraberis, si scieris illum causas acitasse aliquamdiu: decessisse anno sexto & quinquagesimo. Medium tempus dissentium impeditumque, quâ officiis maximis, quâ amicitia principum egisse. Sed erat acre ingenium, incredibile studium, summa vigilantia. Erat sane somni parcissimi, nonnunquam etiam inter ipsa studia instantis & deferentis. Ante lucem ibat ad Vespasianum Imperatorem. Nam ille noctibus utebatur. Inde ad delegatum sibi officium. Reversus domum, quod reliquum temporis, studiis reddebat. Post cibum læpe, quem interdiu levein & facilem, veterum more, sumebat, æstate, si quid otii, jacebat in sole: liber legebatur, adnotabat, excerpebat. Nihil enim unquam legit, quod non excerptet.

Faustine, hic figamus pedem. Tu mihi Plinium considera, virum undequaque doctissimum innumera legentem, sed ex omni lectione semper excerptentem. Hic solidus studiorum fructus est, ea quæ leguntur facere sua excerptando. Negligimus & cessamus? Pleraque omnia dilabuntur, & effluunt. Ergo præ multis sapuisse affirmit Plinium, qui certissimam eruditionis viam ingressus, nihil unquam legit, quod non excerptet. An eadem nobis ad eruditionem via placeat? nihil ergo unquam legamus, quod non excerptamus.

Sed audiamus plura de Plinii Excerptis, de quibus hæc Cæcilius: Post solem, inquit, plerumque frigida lavabatur. Deinde gustabat, dormiebatque minimum. Mox, quasi alio die, studebat in cenæ tempus. Super hanc liber legebatur; adnotabatur, & quidem cursim.

En iterum Excerpta, & Notas, & quidem super cenâ. Viri Religiosi lectionem quidem ad mensam habent, sed quis excerptit & notat, nisi fortassis post mensam? Plinius nec inter ipsas epulas ab hac Excerptandi consuetudine abiit. Hinc illa viri tam prodigiola eruditio, hinc tot elucubrata volutata.

Non omittendum, quod addit Cæcilius: Memini quemdam ex amicis, inquit, cum lector quædam perperam pronuntiasset, revocasse, & repeti coegisse: Huic avunculum meum dixisse: Intellexeras nempe? Cum ille annuisset: Cur ergo revocabas? Decem amplius versus hæc tuâ interpellatione perdidimus. Tantâ erat parsimonia temporis. Hunc vitæ ordinem inter medios labores urbisque fremitum observabat. In secessu * In villâ labore balnei tempus studiis eximebatur. At dum strigilibus ad excitandum sudorem leviter raderetur, dum tergeretur, audiebat aliquid, & legentem attendebat, aut dictabat. In itinere quasi solus cæteris curis huic uni vacabat. Ad latus erat Notarius cum libro & pugillaribus, cujus manus hinc manibus muniebatur, ut ne cali quidem asperitas ullum studis tempus eriperet.

Repeto me correptum ab eo, cum ambularem: Poteratis, inquit, has horas non perdere: Perire enim omne tempus arbitrabatur, quod studiis non impertiretur.

O tempus! O temporis parsimoniam, quam ignoras & rara? Hoc adolescentibus, hoc juvenibus, hoc omnibus litteras tractantibus vel uno die centies occidendum: Perire tempus omne, quod studiis non impenditur. Quoties ignavi cessatores Plinii censurâ compellandi: Poteratis (ô desidioli) has horas non perdere. Omnes temporis particulae velut ramenta aut fila aurea studiosissime colligenda. Rerum omnium jactura reparabilis est, præterquam temporis: Aurum & gemmas perdidisse, multo mitius æmnum est, quam tempus male impendisse.

Ad Plinium Juniorem redeo, qui de seipso ad Tacitum perscribens: Præcesserat per multos dies, inquit, tremor terræ minus formidolosus, quia Campaniæ solitus. Illâ verò nocte ita invaluit, ut non moveri omnia, sed verti crederentur. Irrumpit in cubiculum meum mater: surgebam invicem, si quiesceret, excitaturus. Resedimus in arcâ domus, quæ mare à rectis modico spatio dividebat. Posco librum T. Livii, & quasi per otium lego, atque etiam, ut cæperam, Excerpto. Ecce amicus avunculi, qui super ad eum ex Hispaniâ venerat, ut me & matrem sedentes, me verò etiam legentem videret, illius patientiam, securitatem meam corripit. Nihilò segnius ego intentus in librum. Jam hora diei prima, & adhuc dubius, & quasi languidus dies, jam quasi fatis circumjacentibus lectis, quamquam in aperto loco, angusto tamen, magnus & certus ruinæ metus. Tum demum excedere oppidovisum. Tu lege cetera prorsus admiranda.

En, obsecro, Faustine, jam etiam Plinium Juniorem, non in museo, aut conclavi, non ad mensam & inter libros, sed in arcâ, sub dio, in maximo terræ motu, non legentem solum, sed etiam cum curâ & studio excerptentem.

Aulus Gellius ille Noctium Atticarum eruditissimus scriptor de seipso: Uli sumus, inquit, ordine rerum fortuito, quem antea in excerptando feceramus. Nam proinde ut librum quemque in manus cæperam, seu Græcum, seu Latinum, vel quid memoratu dignum audieram, ita quæ libitum erat, cujus generis cumque erant, indistinctè atque promiscuè annotabam: eaque mihi ad subsidium memoriæ quasi quoddam litterarum diu mepenus, recondebam; ut quando usus venisset, aut rei, moriæ ex aut verbi, cujus me fortè recens oblivio tenuisset, & libri, ex quibus ea scripseram, non adessent, facile inde nobis inventu atque depromptu foret. Ita & Gellius excerptus. Hinc Atticæ Noctes in lucem emerferunt.

Ejus temporis parsimonia.

Plinius Secundus L. 3. epist. ad Marcum, alii, Martii, mihi p. 78.

Temporis jactura irreparabilis.

Idem Plin. lib. 6. ep. 20. mihi p. 203. 2. Plinius Junior.

Gell. lib. 20. Noct. Attic. cap. ult. Aulus Gellius.

Ad subsidium memoriæ quasi quoddam litterarum diu mepenus, recondebam; ut quando usus venisset, aut rei, moriæ ex aut verbi, cujus me fortè recens oblivio tenuisset, & libri, ex quibus ea scripseram, non adessent, facile inde nobis inventu atque depromptu foret.

Quid

Quid nos? quæ nostræ est industria? Legimus, sed quia plerique nihil excerpimus, ideo parum proficimus legendo. Pace quæ dixerim. Caudices & stupores, qui fuimus, manemus. Post aliquot lustra in litteris consumpta, vel notissima quæque ignoramus, quia excerpere ac notare nolumus. En præciavi Triumviros pro Excerptis stantes. Excerptum, ac notandum est, aliter ad seriam eruditionem accessus non est. Utriusque Plinius & Auli Gellii tam testimonium, quam exemplum suadet, & invitat, sed non solum. Plures ex eadem classe huc sisto, & Triumviros nostri etiam ævi adduco.

CAPUT IV.

Excerptum esse testimonio & exemplo Iusti Lipsii.

Triumvirorum nostri ævi in excerpendo studium.

Senec. ep. 33. apud alios excerpitur.

m. p. 444.

J. Justus Lipsius.

Catalogus librorum a Justo Lipsio scriptorum.

Justus Lipsius feligendo & excerpendo fuit tot librorum scriptor.

Politicorum librorum elogium.

Hic præfari lubet de Senecâ, quem Lipsius inter omnes veteres scriptores laudatissimum & virtutis studio pape Christianum semper veneratus Notis illustravit. Ergo Seneca in epistolis: Non est, inquit, quod exigas Excerpta & repetita: continuum est apud nostros, quidquid apud alios excerpitur. Ad quæ Lipsius: intelligite, ait Repetita, laudabilia, & quæ solent lectione iterari: an quia etiam inter legendum dici solet, Repete? Hoc puto: et si Repetita, quasi divisa, & in locos suos partita, possis legere. Jam ad Justum.

Justus Lipsius, eruditionis primæ, judicii maximi, Regius professor & historicus annis pluribus Lovanii, scriptis eruditissimis jam pridem orbi notus. Favst. E Lipsii libri quatuor dumtaxat me legisse memini, Hallensem & Sicheimensem Virginem, Constantiam, & Exempla politica. Si quid ego judico, nervosus scriptor est, & plenus succi. Quæ alia scripserit, scire pervelim.

EVL 0 G. Audi compendio, & miraberis. In lucem dedit Lipsius, de Militiâ Romanâ libros 5. Poliorceticâ libros 5. de Admirandis Urbis Romæ libros 4. de Constantiâ libros 2. Antiquarum lectionum libros 5. Epistoliarum questionum libros itidem 5. Variarum lectionum libros 3. Syntagma de Bibliothecis, Amphitheatrum, Electorum libros 2. Satyræ Mehippæam, Saturnalium libros 2. Virginem Hallensem, Virginem Sicheimensem, Politicorum libros 6. Syntagma de Vestâ & Vestalibus, Politicorum monitorum & exemplorum libros 2. Lovanium, Manuuctionis ad Stoicam philosophiam libros 3. Physiologiæ Stoicæ libros 3. de Cruce pariter libros 3. Librum de Una Religione adversus Dialogistam, de Pronuntiatione linguæ Latinæ, Centurias 8. epistolarum: Commentarios, Notæ, Animadversiones, Scholia in Senecam, Tacitum, Velleium Paterculum, Dissertationes & alia talia non numero. Favst. Superi! vir unus tot libros, tam abundantes non verborum, sed rerum! EVL 0 G. Quod Plinius de Plinio avunculo suæ dixerat, idem de Lipsio affirmandum: Miraris quod homo occupatus tot absolverit volumina, magis miraberis, si scieris illum publicè docuisse, fracta & imbecilli valetudine fuisse, itinera, prolixiora obiisse, bibliothecas in orbe nobilissimas lustrasse, negotiis diversis non defuisse. Unde igitur illi tam copiosa, & illustris eruditio? unde tam multiplex & insignis scriptorio, tot librorum fecunditas? Causam audi germanissimam: Non legit tantum Lipsius, sed & Excepserit, idque cum judicio, non obvia quævis in chartas rapiendo, sed feligendo, & excerpendo. Hinc ipsius dictum solenne: Non colligo, sed feligo. Selegit præsertim hæc apud mel eximium.

Unicum viri opus propono; Politicorum sex libros, opus planè accuratum, tersum, varium, elegans, eruditum, & pæne dixerim, obstupescendum, ac paucis imitabile. Inspice, & mecum senties. Artificioso, variegato, Babylonico, beluato tapeti Lipsiana Politica rectè com-

A paratim. Incredibili namque artificio & nexu è verbis optimorum quorumque scriptorum suum ille contextum elaboravit. Sua Lipsius loquitur, sed ore, inquam partem non suo, idque tam dextrè ut Livii aut Taciti verba jures esse Lipsii. Hæc autem absque Excerptis nec sine excelsissima quidem memoria non dicam perficere, sed nec tentare audeat. Fieri non potest, ut talis scriptio componatur, quin prius plurimum Excerptatur. Ad murum erigendum cemento, lapidibus, arenâ est opus; ad longiorem ejusmodi descriptionem Notæ ac Excerpta profus necessaria sunt. Imò nec declamationem, aut orationem ullam eruditè struxeris, ni prius tam verba, quam tem dictioni aptam excerpseris.

Nec solum ad exaranda Politica dicendus Excerptis Lipsius: idem in aliis fecit. Cetera illius scripta inspiciamus, & sine copiosa Notarum & Excerptorum supellectili non potuisset confici affirmabimus.

Sed ego hinc in amicæ aures arcana aliquid instillaverim. Aliquem excerpenti modum Lipsius docuit, sed facillimè persuadeor, non eo solum, sed & alio fuisse usum, quem non docuerit. Nimirum tales viri non omnia artis secreta vulgant. Principia in arte monstrant, secretius artificium sibi servant. Lipsius hanc omnem Excerptandi artem pagellâ unicâ nec quidem totâ tradidit. Verba Lipsii sunt: Quid feligas, & à quibus partem feci alteram. De quâ etsi exemplis dicere facilius possem, quam scriptis, tamen breviter hæc habe. Lectionem ipsam non sufficere, ne repetitam quidem, imò nec in felicissimâ memoriâ: sed opus esse Excerptis quibusdam & Notis rerum verborumque singulorum, quas imitemur. Quæ Excerpta Memorialibus libellis, tanquam arario contineri velim, unde sermonis illæ opes per tempus & ad usum promanant. Fieri autem libellos triplices: Unum quem Formularum dixerim; Alterum, quem Ornamentorum; Tertium, quem Dictionum.

Hæc autem, o doctissime Lipsi, ferè tantum epistolâ scribendis faciunt. Quid porro ad eruditionem ceteram, quid verum ac historicarum è scriptoribus excerpendum? Hic tacet Justus, & suum sibi secretum servat. Ne dubitemus Excerpta Lipsio fuisse copiosissima. Sed Excerptandi mysterium omnibus evulgare non libebat.

Hoc ergo jam certum tam testimonio, quam exemplo doctissimi viri, ad parandam eruditionem Notis & Excerptis opus esse. Sine his aliquid volatilo haustu capere licet, ad doctrinam solidam pervenire non licet. Sed è Triumviris testem alium huc sisto, Martinum Delrium.

CAPUT V.

Excerptum esse testimonio & exemplo Martini Delrii.

Liceat de hoc viro pauca præfari. Martinus Antonius Delrius Majores habuit, & parentes nobilissimos; summa eorum apud Hispaniæ reges auctoritas. Pater Delrii, Antonius Delrius, in agro Antverpiensi Toparcha, Regiâ Consiliis, post Fiscî Regii in Belgio præfecturam. Domus illius Regibus & Proregibus eò adventantibus familiare fuit prætorium. Mater Delrii Eleonora Lopefia Aragonum proceribus oriunda. Sed exteriora sunt ista, nec in censum viri suo peculio divitis referenda; sermo nobis est de supellectile & ornamentis litterariis.

Graviora studia tractavit Delrius hoc ordine. Parisiis in Philosophiâ Magistrum habuit Joannem Maldonatum è scriptis notum; Duaci in Jurisprudentiâ Ludovicum Carrionem. Duaco Lovanium se contulit, ubi Cornelii Valerii disciplinâ, & Justi Lipsii familiaritate summos in litteris progressus fecit: præcipuam tamen

men diei partem Legum Jurisque scientiæ seposuit, quod in operibus ad id temporis à se elaboratis non semel palam esse voluit. Nam & Salamantica acerrimas de Jure contentiones cum doctissimis subiit.

Hinc anno millesimo quingentesimo septuagesimo Lovanii primam in Jure lauream incredibili omnium admiratione decerpit. Prodigio simile est vel ipsa sola Auctorum in Jure nomina meminisse, quos ille in epistola ad parentem suum se perlegisse monstrat. Fuit verè (quod Tullius de Catone) librorum helluo.

Hæc eruditione parat à Philippo II. Hispaniarum Rege in supremum Brabantia senatum cooptatur. Dein ab eodem Rege, anno millesimo quingentesimo septuagesimo septimo Palatinis ac militibus jus dicere jubetur. Anno sequenti Cancellarius, & Regii Fiscus Quæstor constituitur.

Jam in summo stare videbatur Delrius, jam inter ipsius fortunæ, & honoris amplexus versari; cum ille sese in præcipiti vacillare, & quò celsiorem, eò lubricum magis & abruptum locum premere intellexit, ex quo laberetur facilius, & post lapsum resurgeret difficilius: atque adeò, ut ibidem foret semper, numquam tamen sine periculo fore, numquam sine maximâ molestiâ: magnas illas regiâque cedros, in altissimis montibus nonnumquam pubescere, aut interdum etiam senescere; numquam tamen non ventis agitari; raro sole toveri, sæpius æris injuriis obnoxias degere. Tandem igitur aliquando, ut Philosophus quondam, amicus sibi met esse cepit, imò Deo; sibi consulere, Deo servire decrevit. Hic illi flexus decursus vitæ ad metam meliorem. Magnus hucusque sive ingenium spectes, sive honores, sive totius vitæ integritatem: sed tum maximus esse cepit, cum ambiit esse minimus. Ergo ille in Brabantia senatum allectus, & ejusdem deinde Princeps, ille Palatinorum militumque juri dicendo Præfectus, ille nuper ætarii opulentissimi, & verè regii Quæstor, ille ad magna natus, perfundus magnis, & majoribus maturus, minimam Jesu Societatem amplecti, fastam omnem exuere, omnibus subesse, nulli imperare, & quasi novellus tiro repuerascere propter Christum. Nullum erat in tirocinii domo tam vile abjectumque obsequium, cui non se promptum offerret, quòdque non hilatis capesseret, veluti natus in eo & educatus. Talis fuit Delrius. Ex hoc ungue, ni fallor, hunc leonem satis noveris. Vidi ergo ipse virum, & cum eo egi familiarissimè. Et reverè sermo ac vultus Delrii, hunc ipsum, quem describo, loquebatur.

Hæc mihi præfanda cœnsui, ut nemo nesciret, quantus vir illum eruditionis thesaurum tibi parasset Notis & Excerptis, quod jam demonstrò. Tu porò jam Faustine, ad tria potissimum atende: Ad linguarum cognitionem, ad libros ab eo editos, ad studendi rationem. Ex his luculentissimè cognosces, quid Notæ profint & Excerpta.

Delrius Latinè, Græcè, Hebraicè, Chaldaicè, Flandricè, Hispanicè, Italicè, Gallicè, Germanicè ita loquebatur (sunt distincta novem idiomata) ut in plerisque eloquentissimus, in nullo hospes esset. Q. Ennius, teste Gellio, tria corda habere sese dicebat, quòd loqui Græcè, & Osciè, Latinè sciret. Num igitur non novem corda habuerit Delrius, qui novem linguas percussit? Poëtarum, Oratorum ac Historicorum scripta omnia quæcumque in quibuscumque Belgicæ bibliothecis reperiri poterant magnâ cum curâ & diligentia evoluit.

Elibris verò quos edidit, primus fuit Notæ ad Solinum, quas dedit nondum viginti annos natus. Post has secutæ sunt doctissimæ Notæ ad Claudianum. His successerunt tam Adversaria, quam Commentarius in omnes Senecæ tragedias. Scripsit & edidit libros duos de Principiis Juris; Reperitiones de l. Transfere; Exercitationem ad legem Contractus; opuscula alia Juridicæ

Miscellanea item Ariptorum universi Juris Civilis. Post hæc scripsit Commentarios rerum Belgicarum, Cæsarem in hoc imitatus. Elucubravit deinde Speculum Marianum, Speculum Patientia & Claritatis, Polemicas orationes Marianas, Florida Mariana. Successerunt sex libri Disquisitionum Magicarum, in tres tomos divisi, opus illustrissimum. Edidit & Orientium Notis suis illustratum. Conscripsit & Vindicias Areopagiticæ. Nec omittendum magni laboris & limati judicii opus in Cantica Cantorum. Dedit & Emendationes in C. Julii Epitomen. Scripsit & in Threnos Hieremia. In omnes sacrae Scripturæ libros non facem modò accendere, sed Pharus atollere meditabatur. In Genesim dedit; reliqua mors intercepti. Hæc vidi scripta. Cum tamen non ultra quinquagesimum septimum annum pervixerit. Quam verò ad descriptionem tam variam ingens illi adjumentum tulerint Excerpta & Notæ, jam audi.

Studendi rationem Delrius hæc tenuit. Cum pu- Eius studendi ratio. bertatis annos necdum attigisset, primo mane ipso diei crepusculo, postquam rei divinæ interfuit, in intectum vino panem modicè sumpsit, dein subidò se illatebravit in cubiculum, quod ei sub bibliothecâ seu technophyon * quoddam fuerat. Hic sellam & pluteum sub- * Arium jectis rotulis ita fabricari curaverat, ut levi pedis impulsu, per omnia circum pulpita, & loculamenta, seipsum, omnemque studiorum suppellectilem circumvereret; illi cum incidisset, non prius inde dimovebatur, quam adultâ nocte tempus, & familiaris ephesus ad cenam, non raro invitum ac reluctantem cogeret. Ita totos soles, dièsq; toros in mulco impransus, veluti jam sepultus inter libros exegit.

Vin' Faustine paucula de morte addam? Favst. Adde quàm maximè, avidus accipiam. Virum ipse vidi, sæpius cum eo, uti lubmisse humanus erat, familiarissimè collocutus, cum per Superiorem Germaniam iter faceret in Belgium. EVLOG. Cum igitur ex Hispania Lovanium rediisset, licet distat illud, ab defectas vires & summos dolores, adfuit Patër qui illi edixit summum

ad esse discrimen, à morte parum abesse; rogavitque, vellènt mentem eluere. Tum Delrius nihil eo nuntio commotus, erectâ mente, nihil sibi admodum esse, cui obnoxium norit eum esse diem, cum tanto se tempore in in hoc sacrorum hominum cætu parasset: sic vixisse, ut mori non timeret: velle tamen expiationis beneficium accipere, & abluere id nævorum, quod superesset, in Jesu Christi sanguine. Mox Christi corpore pascitur.

Rogatus, an vellret etiam oleo sancto inungi? ille hoc unum. Quid Rector dēser? quid vult? ubi eam non abnuere intellexit, Ita, inquit, fiat; ita fiat. Verè usque ad mortem obediens. Nihil enim aliud toto hoc tempore, nisi majorum nutu faciebat: quod illi sancirent, sanctum arbitrabatur; quod interdicerent, nefastum censebat. Puerum crederes à paternâ maternâve manu trahi non reluctantem; sed hilarè blandientem. Post hæc veluti doloris experts, incredibili animi magnitudine naturam vincere, & de ipsâ quodammodo morte triumphare; ac soli intentus cælo, Deo plenus, cetera omnia fastidire; in Crucifixi effigiem oculos figere, Crucifixum æmulari. Postero die horâ septimâ, vix ullo mortis indicio, inter suorum manus placidissimè expiravit. Anno 1000 CVIII. die XIX. Octobris: annum agens ætatis quinquagesimum septimum.

Inter alia virtutum decora, hoc sibi proprium habuit: nihil vafre aut subdolè moliri; non per cuniculos insidiari, non per vineas oppugnare: non palam blandiri, clam detrahere (quæ pestilentissima hujus ævi lues est) idem lingua promptum, quod animo meditatum, habere. Ita qui cum eo versabantur, nullas cæcas cogitationum foveas metuebant, nullos laqueos; omnibus factis & religionibus confirmatum censebant, quod ab eo dice-

Mortuus est Lovanii anno 1608.

Arium officina.

Idem serè de seipso prædicat Gasparus Schepius Societ. Jesu pro-

fectus hostis, in suo Hypo- delymæ, mi- pag. 250.

Constantia ad nuntium mortis.

Obedientia ad mortem usque.

Mors.

Ejus virtutes, & elo- gium.

in eorum... rem... ale... enare... uder...

recep... is mo... Libo... ois.

eter... is m... ell... u...

dece... is v... el... ur... ita ed ob- loquum.

Mari... An... Del... ita...

ter...

Librorum ab eo scri- ptorum catalogus.

quod dixi, verissimum affirmabimus, Inspice Poetas, Virg. Maronem, Ovidium, Nasonem, Claudiam Claudianum, Jacobum Sannazarium, Jacob. Bidermanum, Franciscum Remodum, Hermannum Hugonem.

Virgilius inter Latinos princeps Poëtarum Bucolica sua annis septem, suam Æneida annis undecim elaboravit, & primus ipse sui rigidissimus censor ac iudex divinam scripturam ad rogum damnavit. Virgilius vero, ut scias, non tantum legit, sed & excerpit, & excerpit in suum poemata transfudit. Ovidii Metamorphosin inspice, & dic an caruerit excerptis. Claudianum Poëtarum opellam volve, & idem dices.

Jacobus Sannazarius de partu Virginis tres libellos edidit, quos viginti annorum limâ perpolivit. Notandum laborem non fugit.

Jacobus Bidermanus meus olim condiscipulus, quem ut Magistrum meum semper veneratus sum, Excerpta non solum magno iudicio, & singulari industriâ paravit, sed & iis ingeniosâ dexteritate usus est. Tot ejus scripta pro me loquuntur.

Hermanus Hugo delicia mea (quid apud te diffimullem?) scriptor mihi è millibus chartis: Nec purem à multis seculis venustius aliquid, & suavissimis affectibus concitandis potentius in lucem datum. Hermanus autem maximè usus est Excerptis, nec aliter pœruit. Nam elegans ille contextus è prisorum Patrum testimoniis, hac unâ ratione confectus. Gusta hoc scribendi genus, auribus & oculis loquitur. Confer sententias Bibliorû cum didis Parrum, ac chalcographi nobilissimi celaturâ, & laudabis, scio, artificiosissimam mixturam. Nam modò elegidion & tersum carmen, modò profa oratio, modò naturam & vitam spirans imago affectus suggerit dulciores. Sed liber non unius assis est; libri pretium auxit ætaria scalprura. Placet emere? unicum omitramus symposium, & noster est liber. Inscriptio & fons libri est: *Pia Desideria*. Nec solum hunc edidit Hermannus. Scripsit insuper Obsidionem Bredanam, Vitam Caroli Spinolæ, qui in Japone religionem Christi inter flammâs defendit usque ad extremum halitum, Vitam Joannis Berchmanni, de Primâ scribendi origine, & universâ rei litterariæ antiquitate, de Militiâ Equestri antiquâ & novâ libros quinque.

Sed hæc de Hermanno Hugone, cujus venustissimas elegias veneror & adoro. In cujus scriptione solutâ incredibilem Excerptorum usum agnosco & exoscalor. Discamus, quod colimus, imitari. Sed jam & Historicorum lustremus, an non & illi Excerptis usû? nomino paucos tam recentiores quàm prisos, sed quos ego ceteris eminentiores censeo: Titum Livium, Crispum Sallustium, Cornelium Tacitum, Quintum Curtium, Carolum Sigonium, Jacobum Salianum, Joannem Marianam, Petrum Maffieum, Andream Brunnerum.

Nulla historiæ foret ætas, nulla vita, si diaria, si ephemeridâs, si commentarios, si Notas & Excerpta tollas. Ab his animam accipit Historia. Hinc fasti & annales publici constantur, hinc rerum gestarum fides petenda. Hinc Livius & plures alii suam quisque concinnavit historiam. Hominum privatorum Notæ, familiarum insigniorum diaria Livianam historiam pepererunt. Quis autem Historicorum præ ceteris lectioni destinandus, dicemus infra, cum plura de legendis auctoribus dicendi erit occasio. Consideremus oratores: Tullium Ciceronem, Antonium Muretum, Joannem Perpinianum, Franciscum Bencium, Dionysium Petavium, Tarquinium Gallurium, Franciscum Remodum.

Num horum aliquem, Faustine, ad illum eloquentiæ apicem conscendisse autumas sine plurimis Excerptis & Notis? Oratoris est per scripta plurimorum ire, & ex iis succum meliorem trahere in destinatam paginam. Hoc Muretum, hoc Perpinianum, hoc ceteros fecisse ne dubita.

A. Marci Tullii assiduum in legendo scribendoque studium testatur illius libri, tum quos habemus, tum etiam quos desideramus. Illud mirum est inter tot Reipub. tempestates ac procellas, cum vel ad cogitandum locum, vel ad scribendum otium habuisse. Negabat Cicero, si duplicaretur sibi ætas, haberetur unum se tempus, quo legeret Lyricos eodem modo Dialecticos.

Vis alios complures nominem Oratoribus affines? Perulstra, oblecto, Claudii Ælii Velleiam historiam, & de Animalium naturâ lib. 17. & Auli Gellii Noct. Attic. lib. 20. Cælii Rhodigini Antiq. lect. lib. 30. Alexandri Neapolitani Genialium dier. l. 6. Adriani Turnebi Adversariorum l. 24. Petri Fabri Semestria: Petri Victorii Variar. lect. lib. 31. opus eruditionis omnigenæ referunt, tomis duobus Parisiis editum. Horum omnium, quos dixi, tam variâ, tam abundans doctrinâ sanè non nisi Excerptorum & Notarum sedulitate ad illud fastigium excrevit. Scripserunt illorum examina, & pene metra dices Excerpta, sed arte ac iudicio collecta. Tanti est vegetiores annos huic turæ studiosius impendisse. Sed ad Porticum & Sroam transeamus. Philosophi: Aristoteles Stagiritâ. Decem millia philosophorum nominavi, cum Antesignanum hunc unum dixi.

Aristoteles Nicomachi filius, Platonis discipulus, Alexandri Magni præceptor, omnis philosophiæ Phœbus infinitos scripsit libros eâ diligentia, eoque artificio, ut superiores omnes vicerit, posterioribus omnibus palmam præripuerit. Quidam librorum ejus etiamnum vivunt; plurimos tempus injuriosâ nocte sepeliit. Non autem infinita tantum scripsit, sed & infinita legit, imò, quod solebant veteres, infinita è lectis excerpit Aristoteles. Vidit utique vir ingenii perspicacissimi tantam lectionis copiam non posse concoqui, nisi placeat simul etiam plurima excerpere. Cælius Rhodiginus hanc præcorum navicem laudatissimam in exemplam statuens, Scimus profectò, inquit, veteribus omnibus usitatissimi fuisse commentationes illeceas inactâque præterirent, quod in primis Aristoteles exactissime fecit, qui ex nobili lectionis multijuga variatissq. curâ est à Platone Anagnostes * nuncupatus, * Lector. tamquam lector foret insatigabilis, & xax. xiv. reg. & plane, ut Greci dicunt, stitor inexplebilis. Hinc nullis lumpibus compar sit, ut quos melioris notæ libros censuisset, emerit. Testatur Gellius Aristotelem libros pauculos Speusippi philosophi post mortem ejus emisse talentis Atticis tribus. Ea summa sit nummi nostri HS. duo & septuaginta millia. Sunt mille octingenti philippeï. Nec Plato hæc in re parcior. Nam memoriæ mandatum est, Platone tenui admodum pecuniâ familiari fuisse, atque eum tamen tres Pifilolai Pythagorici libros decem millibus denariûm esse mercatum. Tantus inerat his viris & legendi & excerpenti ardor.

Medici: Hippocrates Cous, Claudius Galenus. Hippocrates medicorum antiquissimus, cum intellegeret medicinæ studium præceptionibus egeret, varias peregrinationes obiit, & quidquid in has curas uspiam invenit usile, solleter excerpit. Aded autem Excerptorum amans studiosus fuit, ut in ipsis templis morborum historias in tabellis anathematatum descriptas diligentissimè excerpere & conscribere. Ita observationes plurimas in ordinem componens, primus exitit qui artis medicæ præcepta generalia tradiderit. De scriptis Hippocratis illud licebit pronuntiare: pauperis esse numerare pecus; libros vir iste doctissimus plurimos venturis seculis reliquit.

Secutus hunc Galenus, qui scriptorum multitudine Hippocratem non æquavit tantum, sed etiam superavit. Inde hoc elogium à doctis accepit: Galenus medicorum præstantissimus libros scripsit pene infinitos, quos ipse commemorat peculiari scripto de libris propriis edito. Joannes Fernelius Ambianensis præfatione Medicinæ

Scilicet ep. 49. mihip. 467.

Philosophi:

Calus l. 17. cap. 17. post in. mihip. pag. 646.

Gell. lib. 3. Noct. Attic. cap. 17. Sunt 20000. bacii, seu victoriani. 1333. floren. & 5. bag. cii, philipp. 1000.

Plin. lib. 19. Natur. hist. proœmio. Soranus in ejus viâ.

Galenus, Medicinæ

Numerus librorum ab eo scriptorum.

Jurifconsulti: Severus Sulpitius.

Theologi:

Augustinus.

Antonius Coccius l. 1.

Exempl. e. 7.

Cyprianus Hieron. de Scriptor. Eccles. in Teriull.

Bernardus.

Elogium.

dicinae ad Henricum II. Galliarum Regem, asserit à Galeno libros de re medicâ supra quadringentos, de aliis disciplinis ducentos quadraginta scriptos. Quis nostrum tot evolvere legendo, quot ille commentando ac scribendo? Quis jam dubitare possit, quin Galenus in excerpando & annotando summe industrius fuerit, qui libros paucos octingentos edidit? Excerpta & Notae thesauris literariis opulentant. Sequuntur Jurifconsulti.

Ex his unicus Servius Sulpitius libros centum & octoginta de Jure Civili edidit; utique supellecili Excerptorum amplissimâ instructus fuerit; scriptonem tam proximam in summo sani capitis abque Excerptis copiosissimis egrediatur.

Sed aliquos etiam è Theologorum senatu huc sistamus. In priorum classibus nominandis id observavi, ut vel scientiarum duces, vel ceteris celebrioris, aut mihi notiores, ac commendatioris nominarem. Idem in ultimâ hac classe attendam.

Theologi: Augustinus Hipponensis, Hieronymus Stridonensis, Bernardus Clara Vallensis, Thomas Aquinas, Alphonsus Tostates, Alphonsus Salmeron, Franciscus Suarezius.

Non temere hos nominavi; rationem addo: & unâ ostendo quantum maximis his viris profuerint Excerpta. Augustinus plura scripsit, quam quis legerit, si fides Possidonio, Præsuli Africano, testi locupletissimo. Hic cum opinione suâ falli judicat, qui omnia, quae Augustinus scripsit, legisse arbitratur. Accessit his Augustini libris tanta auctoritas (quod felicitati, vel sapientiæ viri assignari possit) ut nullius scriptis secundum Evangelii historiam, & Tarlensis Pauli epistolas, &c. major hominum consensus accesserit. Elucubravimus Augustinus inter cetera, viginti duos libros de Civitate Dei, opus profectò grande ac admirandum. In istud solum hoc tomo quinto inspicere, & dices abque multiplicibus Excerptis hanc talem scriptonem nunquam potuisset confici. Volumus hoc conditionis plenissimum incredibilem notantis & excerptantis Augustini diligentiam restatur.

Hieronymus sex millia librorum Origenis affirmat se legisse, an nihil excerptisse & subnorasse? Auxerunt aliorum studia bibliothecas, ac per partes compleverunt: unus ac solus Origenes ingenii felicitate bibliothecam unam quantumvis magnam implere potuit. Hanc Hieronymus legendo exhaustit, & nihil inde in suum usum extraxerit: Præsertim cum de viro hoc jam olim spatium fuerit: Neminem scisse quod Hieronymus ignorat. Hoc ceteris præsertim erat auditum, innumera legere, multa excerptere, plurima conscribere.

Cyprianus sanctè vir sanctissimus perinde ac doctissimus, facundus olim Carthaginensis Rhetor; nullum prætermisit diem, quem Tertulliani lectione non imbueret. Hunc verò auctorem cum posceret, Da Magistrum, dicere solebat. Ita de Cypriano Hieronymus.

Bernardus verè Clara Vallensis Apis sedulitate solâ sine Magistris (quod perquam rarum) maximos in literis progressus fecit. Solebat autem conqueri, nihil temporis se magis perdere, quam quod somno daret. Non occupatum nunquam invenisses. Nulla Bernardo ferax, quies nulla. Aut enim orabat, aut legebat, aut meditabatur, aut scribebat, aut concionabatur. Apiculam agebat summè sedulam, quæ semper aliquid ex optimo florum genere conveheret in suum alveare.

Bernardi effigiem videre cupis? scripta intueri. Verbis disertus, sententiis venustus, rebus abundans, sensu ac succo meliore plenus, nervo dicendi lacertosus, eloquio suavis, & mera pietatis mella stillans assidue, veritatis semper amantissimus. Superi! quam ille delectat, docet, stringit, movet, persuadet, expugnat! Eam sui imaginem scribendo efformavit, ut illi Ambrosianum illud & affe conveniat: Laureatus spiritu scriptis coronetur suis.

Quinque Considerationum libros ad Eugenium Pontificem scriptos aperio: tu tolle, lege, ac vide non Bernardus non accuratissime, quæ sui usus judicaret, excerptis? Liceat dicere: In scripto hoc Bernardus superavit Bernardum. Nam modò cautum œconomum, modò sollicitum patremfamilias, modò fidelem monitorem, modò serium præceptorem; jam ascetam, jam ethicum, jam & politicum, nunc philosophum, nunc consiliarium, nunc Theologum agit. Illustre prolixum scriptum à multiplici eruditione. Hoc unum in tot Bernardi scriptis miseram; Bernardo multa tribui, quæ Bernardo balsamum plane non oleant. Sed illud ad rem nostram in Bernardo maxime laudem, quòd sacram paginam non solum assiduissimè legerit, sed eam in suas scriptiones ita excerptis, ut Bernardi calamus fluxu pæne continuo divinum instillet liquorem.

Thomas Aquinas Theologiam omnem in eum duxit ordinem, eâ perfudit luce, his locupletavit incrementis, ut universa posteritas illi quam plurimum debeat. Compendio utendum est in hujus viri elogio, alioqui ea ad diei finem non finiemus. Aquinas sapientiæ ac sanctitatis magnum jubar, tametsi opem divinam suis scriptonibus faventem habuerit, humanam tamen industriam in se desiderari neutiquam passus est. Legit plurima, & excerptis. Considera septemdecim tomos editionis Romanæ quos Thomas posteris reliquit: inò vel tres solum tomos inspicere, decimum, undecimum, duodecimum, quibus tres partes Summæ Theologiæ complexus est. Quarta, Deus, in his scriptis, quam varia, quam sublimis, quædam, quot è præcis Patribus, aliisque scriptoribus testimonia? Hæc profectò Notas & Excerpta postulant quam maxime. Itaque non solum innumera legit beatus Thomas, sed & excerptis, & sua fecit.

Alphonsus Tostates Abulensis Antistes vir sancti moniæ & doctrinâ celeberrimus, non nisi annos quadraginta vixit, & tamen quindecim tomos bene magnos in lucem edidit. In his quæstiones innumerabiles dissolvit. Hinc de eo illustre illud encomium versu, sed parum venusto, scriptum:

Hic stupor est mundi, qui scibile discit omne. Alphonsum tam brevi tempore scripsisse tam multa, nullis Excerptorum, aut Notarum subsidiis adjutum, eras credam, hodie non. Non fuit, non erit ullum tam felix ingenium, quod omnia è seipso, velut aranea è suo urticulo fila, educat. Hanc igitur Excerptandi solertiam in Tostato etiam fuisse non negandum: quam nos rectissimè venerabimur imitandum.

Alphonsus Salmeron Toletanus à puero vitam omnem ad supremam senectutem in literis consumpsit. Vir Religiosus è Societate Jesu, celeberrimas Italia civitates concionibus ad leges Christianas formavit. Peregrinationes laboriosas, casque plurimas in Galliam, in Poloniam, in Hiberniam, in Superiorem & Inferiorem Germaniam obivit, non tam suæ, quam alienæ salutis causâ. Dixisset Salmeronem ad terras aliò atque aliò sese calentes obeundas natum. Viribus utrumque jam fractis, cum voce non posset, stylo statuit alios erudire. Ita Neapoli ad quietem laboriosissimam sese componens, sed eam grandes tomos elucubravimus, perosque omnes de Christo Domino. Nam post Evangelii historiam pluribus voluminibus explicatam, Apostolorum cum res gestas, tum epistolas tomis aliquot est prosecutus. Magnum in scriptione hac amplissimâ eruditionis mare cernitur, quod è plurimis Notarum & Excerptorum rivulis indubiè collectum & auctum. Hic Adversaria juvent necesse est, plurimæque supellex scriptioni cogitata congesta. Nemo sibi utilis erit lector, qui non simul infatigabilis, sic loquor, sit Exceptor. Res ipsa loquitur, à Salmerone hoc præteritum impigerrimè.

Franciscus Suarezius Granatensis Theologus publicè pluribus annis professor Romæ, Pinciae, Salmantica,

tica, Compluti, Conimbrica demum calamo manum addixit, scriptiōni se totum mancipavit, & illustrandæ Philosophiæ ac Theologiæ tomos minimum viginti & unum (quos ego quidem viderim) typis commisit. Hunc librorum numerum edidisse, & prius nihil annotasse, nihil excerptisse nemini sit credibile.

Cornelius à Lapide Scripturam sacram pæne totam uberioribus commentariis illustravit. Illic illis forulis septem grandes tomos cernis: in dies expectamus plures. Jam Pentateuchum Moïsis, Proverbia Salomonis, Ecclesiasticum, 4. Majores Prophetas, 12. Minores, Acta Apostolorum, Epistolas D. Pauli, Epistolas Canonicas, Apocalypsin explicavit uberrimè ad omnem usum. Plura, ut audio, sequentur, ut etiam à mortuo dicant vivi. Jacobus Gretserus suo unus ipse calamo pæne integram bibliothecam conscripsit.

FAVST. Ego nec tot libros, sed nec tot paginas typis cogito committere, quid ergo mihi cum Excerptis? EVLOG. Num idem sapius rogandus es? Quæro te, Faustine, ne designatum ordinem præpropter turbemus. Erit locus, quo satisfaciat tuis objectionibus. Hoc jam contendimus, Excerptum esse. Quomodo sit Excerptum, & à quibus, id hujus quæstionis non est; ad istud infra respondebimus: auditor,

Si modò culture patientem commodet aures.

Præpropter tuum est ingenium. FAVST. Perge, quo cæpisti, pede; perge bonis avibus. EVLOG. Hoc igitur ajo, quod in fronte capitis hujus asserui, pæne omnium eruditorum, vocibus & exemplis, Excerpta & Notas commendari: imò hoc genus indultæ tam esse necessarium, ut eo neglecto vix ullus sit ad eruditionem solidam accessus. Quò autem plus eruditionis queritur, hoc Excerptorum, & Notarum studium contentius exigitur. Si priscum ævum hac arcessimus, ii plerumque plurimum scriperunt, qui plurimum legerunt & excerpterunt.

Zoroastres Persa vices centena millia versuum, de Magiâ Babilum edidit.

Theophrastus trecenta volumina reliquit, quorum catalogum recitat Laërtius.

Chryssippus volumina septingenta, & plura scripsit, è quibus trecenta undecim Dialecticæ artem exponunt.

Aristarchus Grammaticus Alexandrinus sub Ptolemao Philometore supra mille commentarios posteris consignavit.

Chrysanthus Sardinus, Juliano Cæsari familiaris, octogenario major tantum librorum numerum suam manu exaravit, quantum vix alii juventâ vegeti ac florescentes legunt. Quo factum est, ut extremi digitorum articuli, ob jure scribendi exercitium incurvescerent intorti.

Didymus Grammaticus, quod Seneca testatur, quatuor millia librorum scripsit.

M. Varro libros composuit pæne infinitos eruditione mirâ refertos. Ideo Augustinus hunc apud Latinos, Origenem & Didymum apud Græcos plus ceteris scripsisse commemorat. Tam multa verò legit, ut ei vacasse quidquam scribere miremur, tam multa scripsit, quàm ullum potuisse legere credamus.

De Eusebio Cæsareæ Palæstinæ Episcopo Hieronymus hoc testimonium tulit: Eusebius in Scripturis divinis studiosissimus, & bibliothecæ divinæ cum Pamphilo Martyre diligentissimus perinvestigator edidit infinita volumina.

Jamblicus affirmat Mercurium Trismegistum, non solum philosophiæ, sed omnium pæne scientiarum in Egypto auctorem, de universâ Egyptiorum sapientiâ scripsisse triginta sex millia librorum, quingentes viginti quinque. Si vera fides Jamblico, aut Angelus fuerit Trismegistus, aut magnum hominis prodigium. Tot libellos evolvere maximi laboris sit, tot libros scribere operis immensi.

Tom. II.

Hi omnes alique complures tot librorum velut copiosissimæ sobolis parentes, non tantum indefessi scriptores, & assidui lectores, sed & studiosissimi Excerptores, quod verosimillimum fuerunt. Quod si voce præcâ clametur: *Numerata senatum*, licebit pronuntiare: *Ommes, omnes in hanc eam sententiam, Excerptum esse.*

Nos, Faustine, ad facultatis nostræ modulum tot optimos viæ ductus sequamur. Excerptis & Notis, in omni litteraturâ, quàm plurimum juvabimur. Ad eruditionem variam per hos velut cuniculos tuti gradiemur. Excerpta & Notæ annorum plurium labores fidelissimè custodient; & ubicumque defecerit memoria, his subsidiis fulciemur. Quidquid agas, Excerptum & Notandum est.

CAPUT VIII.

Excerptum esse testimonio & exemplo hic differentis Eulogi, aliorumque complurium.

SI me in testem cum prioribus admittas, quod haec tenus velut per satyram exquisitis sententiis docui, ego jam testimonium exploratissimis firmabo.

In primis id probè scire te velim, hic nihil à me doceri aut suaderi, quod prior ipse non fecerim. Horatium illud noveram: *Flendum ei prius, qui flete velit alios.* Ita te meo etiam exemplo ad Excerpta faciendâ humanissimè invito. Non penitebit operæ; securis polliceor. Mea ego Excerpta nullo pretio vendiderim. Iocrates orationem unicam talentis viginti, seu, duodecim millibus philippeorum vendidit. Da alterum tantum, nil Excerptorum vendo. Da auri & gemmarum, quantum vel varissimus optare potest, da vel montes auro, ego meas tibi chartas non vendo. Auge pretium, & nescio quos favores adde, non vendo. Summos honores, orbis imperium sponde, non vendo. Cælum pollicere, Christum licitorem appone: Jam vendo. Huic mea omnia sacravi: hunc admitto emptorem; ceteris omnibus exclusissimis.

Sed quæris, quid inde commodi vel utilitatis hauriam? Optimâ fide, quod res est, farebor. Fructus Excerptorum quotidianus & multiplex. Mirramus eum in digitos, & numeremus.

I. Est, quocumquè themate proposito, nominare posse auctores, qui de eo scriperint. Res hæc summæ utilitatis, & quotidiani usus est. Fuit ut Rhetoricæ studiosis compluribus potestatem facerem ponendi qualemcumque vellent thema, vel rem quamcumque aliam nominandi, quæ in dissertationem venire possit, mox à themate scripsissent. Diversissima hic quærita: Quis de

typographiis, quis de campanis, quis de horologiis, quis de alchimiâ, quis de bombardis & tormentis bellicis, quis de venatu, aucupio, piscatu, quis de sideribus, de gemmis, de fontibus, de silvis, hortis, arboribus, scripsisset. Quærebant alii, quinam de statuis, pyramidibus, ædificiis, thermis, palæstris, armamentariis: quis de veterum triumphis, ludis, nuptiis, funeribus, exequiis, quis de horis, clepsydris, coronis, navigiis, bibliothecis, quis de purpurâ, mercaturâ, de musicâ, picturâ; de re vestiariâ, nummariâ, cibariâ, quis de animantibus, equis, canibus, elephantis ageret. Alii quærebant longè rariora, & minimè in vulgus nota, quis de ductili vitro, de incombusibili oleo, de lino vivo, de ære Corinthio, de papyro & bysso scripsisset. Malebant alii de virtutibus, aut vitis sciscitari, quosdam laudatores, aut vituperatores habuissent. Ita quærebat, quis de virtute illâ vix notis nominis indifferentiâ, quis de sui Contemptu, de sui diffidentiâ, de Longanimitate, de Familiaritate cum Deo, quis de vitio humanæ gentis Curiositate, de Cho-

R E R

reis,

Lex Satyra uno rogatu multa simul complectebatur. Horat. de Arte poet. mihi p. 161. Plin. lib. 71 Natur. hist. c. 30. initio.

Excerptorum quinplex fructus: I. Est, quocumquè themate proposito, nominare posse auctores, qui de eo scriperint.

Compluti, Conimbrica demum calamo manum addixit, scriptiōni se totum mancipavit, & illustrandæ Philosophiæ ac Theologiæ tomos minimum viginti & unum (quos ego quidem viderim) typis commisit. Hunc librorum numerum edidisse, & prius nihil annotasse, nihil excerptisse nemini sit credibile.

reis, de noxiō pudore, de malā tristitiā, de munerum corruptelis, de prohibitis spectaculis, de damnosā profractione, de noxarum iteratione scriptis dissereret.

Hic autem è verò dicere, ad omnes positas quæstiones, & alias tales innumerās è Notis & Excerptis meis facili ac promptè responderi, & ad singulos titulos seu themata, non unum duraxat, sed plures nominari posse auctores, qui rem illam quamcumque propositam, scripto explicarent. Notatè autem & excerpte puer cœpi; ante annos verò quadraginta has Notas & Excerpta in formam meliorem certâque classes redegi, quas etiam nunc retineo, eas parte alterâ explicaturus.

E Societate Jesu Patres novi quàm plurimos, qui hanc Excerpti solertiam non laudant solum, sed jam pridem usupant. Singulorum chartas non inspexi, an hac ipsâ methodo, quam traditurus sum, sibi lectionem faciant fructuosam. Nec istud mihi hoc loco inquirendum. Jam enim hoc unum ago: Excerptum. De modo videbimus.

Est igitur maximè usus, summæque utilitatis, re quamcumque in disceptationem aut familiare colloquium adductâ, nominare posse saltem è chartâ, quis scriptor ejus rei faciat mentionem. Hoc olim illustris Theologus tantum asseruit, ut totam hanc lemmatum seriem, quæ rerum omnium auctores complectitur, permitterem suo bono describi, valde rogaverit, nec cessisset, nisi audisset suas cuique familiares notas parum aliis profuturas, cum character lectu non nihil difficilis, contractior etiam ac compendiaris sit modus; cum insuper auctorum plurimi, eos, à quibus lecti non sint, parum adjurari sint.

Prima igitur utilitas, primusque fructus Excerptorum est, quocumque themate proposito, auctores, qui de eo scripserint, compendio recitari posse.

Ctesiphon Rhetorem eum non censebat esse, qui non posset die integro de quavis re propositâ disserere. Ego illum non diu, nec multum excerptisse judico, qui non de quolibet themate in medium allato, saltem horâ integrâ, si non pluribus, è Notis & Excerptis suis perorare queat.

II. Excerptorum fructus est, plurima supellex ad dicendum è cathedrâ. Ajunt Concionatorem, qui annis pluribus eodem loco pro suggestu dicat, non posse non exhauriri. Si sermo sit de Concionatore, qui tantum legat, nihil autem excerptat, aut primum excerptum modum nesciat, assentientur non ægrè, si homo sit industrius, & Excerptorum gnarus, nec centum quidem annis exhaurietur. Sic a se, atque si opus teste, agam experientia. Ecquid dicitis, ô boni, Ecclesiaste materiam & rem ad dicendum deserit? Injuriam facitis divinæ pagine. Si enim vel sola tantum sacra volumina Ecclesiastes assidue legat, & in suas paginas excerptat, ad dicendum fundum nunquam peringerit. Adde sacrorum codicum tot interpretes, & tota melioris commentarios, qui novam identidem messem exhibent, sed falci ad secundum expedire. Evolve legum divinarum tot Scholiastas, & nunquam deerit, quod è publico doceas. Quis unquam Concionatorum sacra Biblia à capite ad calcem deduxit explicando? Divini libri nullis concionibus exhauriri queunt. Ad damus jam divinis litteris ceterorum scriptorum multitudinem immensam, quis dicendi sterilitatem excusare poterit, si modo se lectorem assiduam, & notatorem gnævum præstare velit? Prius profecto vitam, quàm dicendi materiam absolvere. Ego reverà sic sentio.

III. Excerptorum fructus est, posse pluribus, præsertim interrogantibus, & instrui volentibus prodesse. Cum Excerpti labore multi fugiant, in plurimis, cum aqua hæret, interrogare illos coguntur, quos talium Promos Condos scierint. Subinde rem lectam, vel auditam meminimus, sed locum, tempus, & ceteras attri-

butiones rei jam pridem excussit oblivio; hic profusè necessarium ex aliis querere, quo loco, quo tempore, quâ fide hoc gestum? Ad ejusmodi quæstiones omnium opportunissimè responderit studiosus Excerptorum cultor, qui aut promptus è memoriâ, aut certus è chartâ satisfaciens ad quæsitâ. Non facili fallent consulti crebrò indices.

IV. Posse in multum tempus partis vivere, sine novi lucri accessione. Explico. Est qui morbo, vel causâ fonticâ, vel negotiis impeditus, sibi ac litteris vacare non possit, multo tempore. Quid hic agat? Scrutanda nihilominus est oratio, paranda concio, accuratius aliquid scribendum; non vacat legere, novum apparatus corrogare non sinit tempus, forsitan nec libri, quos vellet suppetant: Notas igitur & Excerpta proferat, de suo vivat, arriolum domesticum aperiat, utatar reconditis. O miserum, si nec olim voluit recondere, neque jam sinitur mendicare. Inter sacrum & saxum deprehensus, aut præsentem fateatur inscriam, ut præteritam accuset inertiam. Pulchrum est, imò quandoque necessarium est, suo sumptu ac fisco posse vivere; & latari partis. Miserum est, alienas semper quadras lambere. Hoc fatum illos sequitur, quos Excerpti tædium, facit inopes, is periculosus qui quando prændendum est, à vacuo canistro ad pistoris misericordiam accurrunt, & opes alienas implorant, qui suis poterant gaudere. In æstate igitur vive memòr hiemis, cum formicâ melioribus annis collige, quod deterioribus consumas. Incredibilem utilitatis fructum præbet, maturè em querere, notare ac excerpte, ut cum necessitas urget, suo liceat victitare peculio, & re partâ fui. Exporio id ego in dies, quod in conspectu Domini testor, ad omne studiorum genus vix, quidquam magis conducere, quàm pluribus annis Excerpti solertiam perpetuasse. Hinc dives senectus & contenta suo. Ego jam, Pauline, oculis meis me vivente præmortuus, vix pauca, nec sine magnâ difficultate queo legere; nox utramque lumen occupavit. Jam nimis serum esset parandis concionibus sermonarios, aut homiliarios, quos vocant, scriptoresve alios evolvere: nec tempus, nec oculi permittunt. Notis igitur & Excerptis fruor complures jam annos: Eam autem triginta plurium annorum Excerpta (quod præficiam dixerim) dicendi ac scribendi supellectilem suppeditant, ut vita quantumvis longa his se præsidiumolari possit, ad Excerptorum fundum nunquam perventura. Adde igitur, & affirmatè, ut testis pronuntio.

V. Excerptorum fructus est, ingens ad omne dicendi ac scriptiois genus subsidium. Candidissimè dico: Da mihi centum annos, & acrioris oculos, & ego in annum quemlibet duos minimum libros polliceor materiæ diversæ, quam liberaliter, sat scio, subministrabunt Excerpta. Nec enim arbitror, difficile illi erit ædificium educere, qui delectâ jam arè, calcem, asseres, arenam, ligna & lateres convexerit. Edificandi materies collecta est, hanc solum digerat, & adificet. Hæc Notarum commoditas, hoc lucrum est: materiam struendi convolvunt, accede & construe; Excerpta dicendi ac scribendi copiam subministrant; adde manum, linguam, calamus, & dictionem aut scriptio-nem ordire. Hic unicus sanè ac optimus in ædificio litterario promovendo modus est. Cum Excerpta, ut Gellius loquitur, ejus generis seminisque sint, ex quo facile adolescant aut ingenia hominum vegetiora, aut memoria ad-municulatio, aut oratio sollertior, aut sermo incorruptior, aut delicatior sit notio. Varius & amplius Excerptorum usus est. Dixi quæ à me pro testimonio volebas dici. Nunc ire potè pergamus.

à. Est plurima supellex ad dicendum è cathedrâ.

3. Posse pluribus, præsertim interrogantibus, & instrui volentibus prodesse.

4. Posse in multum tempus partis vivere, sine novi lucri accessione.

5. Ingens ad omne dicendi ac scriptiois genus subsidium.

Gell. lib. 1. c. 12. Acq. cap. ult.

CAPUT IX.

Excerptum esse diversis rationibus docetur.

T Estimonis & exemplis docuimus, Excerptum esse. Idem rationibus confirmatum inus.

Prima est: Lectoris intentio scribendi & annotandi curâ multum acuitur. Ita lectio fit multo meditator, tantoque melius res intelliguntur, quanto exactius, dum in notas transeunt, expenduntur. Sapuit sibi Demosthenes, qui, ut supra dictum est, Dionysio Halicarnasense teste, Thucydidem totum suâ manu octies descripsit. Multa etiam volumina suâ manu exscripsit Hieronymus. Multa quoque alii transcripserunt profectus cupiditate accensi.

Theodolius Junior Augustus Imperator, non solum venustus characteres, cum scriberet, efformavit, quod Nicephorus commemorat, sed etiam tam multa descripsit, ut, si fortuna tenuis fuisset, alere sese scribendo commode potuisset. Nec diem dumtaxat, sed insuper & noctes scriptioibus, ad illam pervigilem lampadem suam impendit.

Altera ratio est. Quod exscribitur, intelligentiam profundius subit, menti altius imprimitur. Nam sapienter lector oculis per paginas volat, & cursim ad alia atque alia properat, cum gnauiter excerptit, & annotat, crebrius subsistere cogitur, & pedem figere, ita dum lectus immoratur, dum relegit, & retractat, longè melius, quæ retinenda, penetrat. Vide Argonarum, quàm is sedulo philippum aut aureum nomen exauinet, quem modo coticular, modo libellæ admover, jam metalli sonitum, jam fidem oculorum poscit, sic monetam probam ab adulterinâ discit distinguere: ita qui multa seligit ac notat, & auctores nosse, & stylum a stylo incipit discernere. Ita cura excerptendi attentionem legendis excacuit, festinationem remoratur, & altius infigit menti quidquid annotatur.

Tertia ratio. Excerpta & notæ medicamentum oblivionis nobilissimum, memoriae superperas ferunt suavissimè: quod singulari capite jam supra demonstratum est. Memoria humana, legnis, lenta, labens, infida, fallax, rimarum plena, ut verbo dicam, cribrum est. Nimiùm eam oneras? obtruitur: plus æquo implet? confunditur: commissa minutius & ad unguem repetis? turbatur: scrupulosius eam stimulas & scrutaris? penitus subinde obmutescit. Quid illi facias? rerum plurimarum capax est, sed non omnium. Finita est, suisque & ipsa terminis ac finibus arctatur, ubi dicere liceat: *Nihil ultra*. De imaginariis extra cælum spatii multa Theologi disceptant: hæc in infinitum protenduntur: quocumque in iis progrediare, semper audies, *Plus ultra*. Non eadem memoriae ratio est, suis illa clauditur angulis, quos si transire velis merum inane ac vacuum reperias. Hic memoriae subsidium ab Excerptis & Notis petendum, ut quod illi surripit oblivio, hoc chartæ in suas classes digestæ restituant. Uti sapiens è chartâ sapere, ita etiam sapissime è chartâ meminisse ac recordari cogimur. Ei, qui solum legit, elabuntur innumera, quæ in Notas relata magno forent usui. Fautine, ut possis esse Promus, fias ante Condus. In chartas conde, in Notas exscribe, quorum constanter meminisse cupis. Labat & vacillat, imò nulla est memoria nostra, cum desunt ejuscemodi adjuvmenta. Effluit, quod in notas non venit? pæne totum frustra legitur, quod in Excerpta non seligitur. Ergo memoriam his fulcimentis firma. Ut compendiosè excerptas, lege; ut utiliter legas, excerpte. Alterum sine altero, inanis & cassus labor.

Quarta ratio. Volumina plurima communi bono proderunt ab hac unâ Excerpti collatiâ. Nam inde Variarum, inde Antiquarum lectionum tot libri, inde

A Miscellanea, Florilegia, Epiroma, Summaria, Pandectæ, Collectanea & Conjectanea, Adversaria, Promptuaria, Rerum Silva, Quæstiones epistolicae, Hora subsceivæ, Farragines eruditæ, Memoriales tituli, Elektorum libri, Musarum horri. Quibus omnibus literaria Respublica careret, si notare ac excerpte desidia veteret. Quod si ea, quæ alienus labor annotavit, legenti sunt utilis, quorû magis illa proderunt, quæ quis ipse sibi, suumque in usum colleget?

Hic ego cum cochleâ velut oraculum proloquor: Domus propria, domus optima: Nota propria, Nota optima. Unica Excerptorum pagina tua labore scripta, magis tibi erit usui quàm decem, quàm alia viginti, quàm alia centum, quas diligentiâ obtulerit aliena. Nostra nobis & magis sapiunt, ut suaviora; & magis profunt, ut notiora. Sed hoc, cum opportunum fuerit, luculentius ingeram, & liberaliore cinere vas istud infucabo.

B His & illud addo. Quam multa sunt, quæ scriptores alii, aut studio præterstrunt, aut incuriosi transeunt, aut ad alia festinantes negligunt, aut reperta mutant & frangunt? quæ attentus lector, hinc illinc ingenti suo commodo decerperet.

Quinta ratio: Hebræus Sapiens ad formiculas & apiculas colligendi magistros nos ablegat. Formicula illa parvula, atque rucicola omniparentis terræ agilis alumula, promptè repens velocitate, discurrens gnauiter, ætate congerit unde habeat quod consumat hieme; magister irionibus ac reditionibus eandem viam relegit millies nos ablegat. fatigari nescia; inertis orti sterilitatem assiduis damnat laboribus; futuri provida mater familias, æstivi fideris perita, plurimum antonæ in suum penu convehit: ita brumæ injurias non metuit, famis imperium non horret, infecundam hiemem commeatu jam condito non agrè tolerat. Dixerim, dum licuit, fideliter laboravit, nec segniter excerptit, ita parus jucundè fruitor. Non tamen unus formicis omnibus est labor. Hæ bajularum vices obeunt, & falcem ferunt se grandiorum, ut majora sint onera quàm corpuscula. Alia viarum obtacula moluntur & amovent; alia herbarum semina oris forcipe trahunt, alia terram è foveis egerunt, & meatus aquæ aggeribus excludunt. Ista, ne madefacta humus horrea in herbam vertat, illata semina prærodunt; ista celebri lactu corpora defuncta efferunt. Quod mirius in tanto discurrunt agmine, egrediens non obstat intranti; quin potius, si quam viderint sub onere fatiscentem, aut sub fæce corruentem; humeris suppositis juvant & erigunt. Ubique ferat opus, omnes laboriosa, nulla otiosa.

Vade ad formicam? quisquis excerpti & annotandi molestiam fugis? disce congregare, dum vires & anni favent. Hiemem senectutis prospice; jam ergo collige, jam reconde; quo ætas posterior sese soletur. Idem te docet apicula; & ad excerptum sedula præit.

D Apiculam intueri in Hyblæ volitantem, modò teretes hederarum corymbos, modò dulces tiliæ florentis surculos, modò gratos thymi odores; modò croceata genitarum cacumina, modò pallentium violarum suaves divitias, modò rubentium rosarum odoratas gemmas ore legulo populantem, & numerosis crurum atque coxarum villulis implicentem. Omnes apicula flores delibat, ab omnibus excerptit, quod suum faciat. Hinc alveare dirat, hinc cetam liquoribus stipat, hinc favos construit, hinc mella diffundit. Sed apicula, ut sciamus, cum delectu maximo, & velut judicio excerptunt (quod in congerendis excerptis primum) nec enim temere quosvis flores insident, nec extrahunt, nisi quod melioris succi est, tam ceræ, quàm melli faciendò aptius. Venenum est, quod in flore deterius araneis relinquunt. Hæc apum sedulitas atque in excerpto studium est, quod mellis & cere thesauris orbem opulentat.

* Genista humilis arbuscula, nivali fronte, flore luteo, apibus grassissima.

Senec. ep. 84.
imit.

Hic ego tibi Senecæ verba ingero: Apes, ut ajunt, debemus imitari, quæ vagantur, & flores ad mel faciendum idoneos carpunt: deinde, quicquid attulere, disponunt ac per favos digerunt. & ut Virgilius noster ait,

Virgil. lib. I.
Æneid.

liquentia mella
Stipant, & dulci distillant necare cellas.

Ita quicquid lectione collectum est, stylus redigat in notas.

Vade igitur ad apiculam, quicquid excerpti modum aut ignoras, aut ignaviam amas. Quin sequimur, Faustine, melligeram hanc plebeculam, quin volucres innubas, & florilegas aviculas istas imitamus: Obsecro, non minus his animalculis in rem nostram sapiamus. Præstantiores auctores veluti flores nobiliores eligamus, hinc succos exugamus meliores. Stertimus & otiamur: avolat ætas, fugiunt anni hauriendis scientiis apti; nos neque mel, neque ceram facimus; jejuna semper erit & dictio nostra & scriptio; tam oris, quam calami paupertatem nunquam effugiemus. Excerptum, & Notandum est.

6. Excerpta nobis sunt instar bibliothecæ.

Sexta ratio. Excerpta nobis instar bibliothecæ sunt. Locorum varietas, & librorum penuria hoc nobis compendium facile persuadent. Expertus sum ego jam sæpissime hæc in libris permolestam difficultatem: quis enim eos semper ad nutum habeat? Non in prædium vir Religiosus mihi graviter questus: Quos libros Augustæ, inquiebat, quos Ingolstadtii, quos Dilingæ, quos Lovanii, quos Colonia, quos alibi ad manum habui, illos jam quero, & nusquam reperio, aut tali domino mancipatos, qui eis carere nolit. Meis itaque fruor Excerptis, quæ mihi bibliotheca sunt, facili negotio in omnem locum asportanda. Felix eram Lovanii, ubi poetas veteres, ubi præcos historicos omnes, & omnia Lipsii opera; ubi melioris notæ Philosophos & Theologos in meo museo inter ceteros numerabam. Nunc subinde vacuus in scopulo piscator hæreo. Vix pauculos historicos, & quidem editionis flagitiosæ ætate; Lipsium hoc loci in Pentheum migrasse credo, adeo lacer & dissipatus est; illius pauca invenio, & editionis dissimillimæ. In melioribus libris ceteris supellex curta. Itaque usum æmulor, & fructu unguium meorum victo, Excerptis meis utor. Excerpta non consecissem, nec dicere quidquam, nec scribere haberem. Libri destituunt, memoria non succurrit, olim lecta jam prædium effluerunt, interim dicendum aliquid & scribendum est. Ad meam igitur bibliotheculam memet recipio. Notas meas repeto: voces Timonis Venustini jacto,

Horat. lib. 1.
Serm. sat. 1.

populus me sibilat: at mihi plaudo

Ipse domi, simul ac nummos contempletur in arcæ;
simul ac dicendi scribendique copiam in familiaribus mihi paginis intueor. Hæc apud me vir mihi amicissimus perorabat, cui ego totus assentior.

Incredibile profecto est, quam utile volumen rerum selectarum, tempore non multo possit confici; è quo utilitatis plurimum ad eum redundabit, qui in hoc non hospes fuerit, sed civis. Hæc uti Excerptorum opportunitas, si vel sola sit, omnem Excerpti laborem abundantissimè compensat. Excerpta propria, bibliotheca compendiosissima, optima.

7. Hominum eruditorum ac sapientum pane omnium testimonio, voces, & exempla excerpte suadent.

Septima ratio. Hominum eruditorum ac sapientum pane omnium testimonia, voces, & exempla, quod uberiori jam supra demonstratum est. In multis repetitis doctores & suaves plurimos, plerumque tamen non adeo multos factores. Suadere primum est, promptumque vel imperito cuique; dextrè facere paucorum. Hic verto & canto: Plures numerabis, qui fecerint istud, quam suaverint. Neque enim omnibus lubuit sui profectus rationem aliis detegere. Suaverunt hoc multi, sed plures suavoribus fecerunt, de compendio arcano sibi plurimum gratulati. Exercitium utique multò utilissimum est, & reverà necessarium ad eruditionem non plebejam anhelanti. Si nos, Faustine, hæc soli velimus

A sapere, desipimus soli, sed in nostram perniciem. Ego fatius duco cum multis, sed eruditis desipere, quam solum sapere. Licebit quidem non excerpte, sed licebit etiam plurima necesse, innumera oblivisci, pane omnia incassum legere; licebit tempus frustra terere, & optimas horas pessimè perdere. Hoc senatus doctissimorum hominum pridem observavit, ideo è lectione omni excerptum censuit; qui secus faxit, in supplicium habeat ignorantiam, & amissi temporis jacturam. Ita doctissimi quique sentiunt. Adversus hunc torrentem oblectari fatuum est. Sed tuas nunc objectiones audiam.

CAPUT X.

Objectionibus contra Excerpti sollicitudinem respondetur.

B FAVST. Ergo fari jubes, & dictis tragulam * in jectura. EVLOG. Liberrimè, sanatur ulcus cum rum-pitur, & ejecta tragula quandoque in auctorem revolat. Dic quod sentis.

FAVST. Principio de illis fastigiis hominum multa differere, qui nescio quot decades librorum typis mandarent. Nihil hoc contra me; talem ego arietem, meique similes non timeamus; hoc epichiremate nihil persuades. Ego nulla molior volumina, nec unquam in lucem quidquam extrudere cogitavi. Typi à meis libris æternum feriantur. Ego Plinius, ego Lipsius, Pontanos, Delrios non expungam codicum edentium multitudinem. Nec cupido tot libros scribere, quot Didymus, quot Origenes, quot Trifmegistus, aut Tostatus aliquis; ego me inter lectores censeferi volo, non scriptores: quid ergo mihi cum Excerptis? hæc illi curent, qui publico sua parant vendere. EVLOG. Audio; & verum esto, ut illud non cogites, saltem subinde voles, aut etiam cogèris orationum, vel epistoliarum componere: affirmatè dico, nec hoc ipsum quidem cum dignitate poteris, absque Excerptis. Vide plurimorum epistoliarum omnium inanes, flaccidas, elumbes, steriles, ineptas, plumbeas, sine nexu, sine nervo, sine ullo colore, in quibus nec præca, nec novæ litteraturæ vel vestigium reperire sit. Sed eorumdem scriptas orationes inspicere; verborum flumen est (& nec hoc quidem) rei aut rationis nihil, sed rivulus gracilis, & solo strepitu loquax; nullæ hinc elegantia, nulli sales, nullus nitor, gratiarum nihil est, subinde nec miculam in iis deprehendes, quæ præcam eruditionem sapiat, nihil sani aut vivi coloris; nil florum aut amœnitatis quidquam aspersum. Quod ille de Luscinia, hoc de scriptis talibus dicendum: Vox es, prætereaque nihil. Causam tantæ paupertatis ne quaere; in promptu est: nec verborum, nec phrasium, multò finis rerum Excerpta habent: in dies vivunt; parati nihil est. Hinc dictio & scriptio tam paupertina, sordida.

Inò fit nonnumquam ut talibus dicendum in publico, cum Philosophiæ, aut Medicinæ, aut Jurisprudentiæ, vel Theologiæ Doctores jubentur; sed illi tales, quia fodere noluerunt, mendicare coguntur. Cum enim eorum nihil habeant, quæ ad orationem struendam faciunt, velut pueri vix Grammaticæ gnari alios appellant: Quæ te, orationem mihi scribe, gratiarum actionem para, ad questionem positam responde. O mendicimonium ignavum; si quidquam excerpte voluissent, jam aliis non supplicarent; sed quia non tantum nihil notatum habent, sed etiam ignorant, ubi scribendorum aliquid quarant, unde dicendi subsidium petant, ideo ad mendicitatem indoctissimam sese applicant. Incertiam malunt proderè, quam emendare.

Vides, Faustine, non tantum libros scripturis, sed etiam orationem, aut tale quid composituris. Excerpta esse necessaria.

FAVST.

F A V S T. Sed alteram in Excerpta tragulam in-
 queo: Minus memoria student, qui Excerpta curant:
 nam ubi quidpiam in Adversaria sua retulerint, sine cu-
 ra sunt, & segni animo, tamquam ipsi jam teneant, quod
 chartis commiserunt. **E V L O G.** Mantelum pignitæ co-
 loratum, & scire factum, sed lacerum: quasi verò pri-
 marium memoriæ subsidium memoriæ oppugnet.
 Dixi neminem tam felicis esse memoriæ, qui omnia,
 quæcumque legèrit, complectatur, & retineat. Igitur
 ab Excerptis petenda sunt adminicula, non ut memoria
 minus exerceatur, sed ut felicius in opere suo promo-
 veatur. Adde: Nemo Excerpta cum suis indicibus peri-
 tè tractaverit, qui noluerit reminiscantiam exercere.
 Nec enim satis est, excerptare, nisi memineras, an, & quid,
 excerpteris. Atque adeò Excerpta & Notæ memoriæ
 non ad desidiam resolvunt, sed ad labores adigunt.
 Quisquis igitur memoriæ quàm maximè consultum
 cupit, Excerpta & Notas perpetuet. Nisi forsàn Char-
 mides Græcus sit, aut ejus frater, qui simillimus Char-
 midæ. Vir iste oriundus è Græcis eâ vi memoriæ polle-
 bat, præcis asseverantibus, ut quoscumque libros in bi-
 bliothecis legisset, eos confestim memoriter recitare
 posset. Si talem te proficereis, Faustine, ab Excerptis te
 liberum pronuntio: sin minus, nec te, neque ullum
 alium à conscribendis Notis eximium dico. Spertam
 quam naclus es, orna; memoriæ, quam adeptus
 es, juva.

F A V S T. Sed tertiam in Excerpta jacto tragulam:
 Plurimi sunt, nec adeò indocti, qui hanc Excerptandi ar-
 tem aut hætenus ignorarunt, aut certe non usurparunt.
E V L O G. Hic velim digium imponas ori, & ficulneam
 argumentationem tuam alto silentio defodias. Argu-
 mentum istud, fateor, usitatissimum est, sed pessimum:
 Plurimi hoc faciunt. Ergo. Tu verò quid inde com-
 monstras? Non ideo bene fit, quod à multis fit. Erran-
 tium multitudo nihil patrocinatur errori. Noli esse nu-
 merare, qui à viâ descedunt. Sequere vel paucissimos,
 sed te dco calle incedentes. Pythagoræ mōnium est: *Per
 viam publicam non ito.* Non ut eam incesso vitemus, sed
 ut sensu, moribus, vitâ. Ignavia numquam erit pulchra,
 quod ea multis placeat. Multi, ais, nil excerptunt. Quid
 tum? Multi etiam parum supra vulgus proficiunt, hinc
 inter eruditos in imo herent subsellio. Nec illi hoc pens
 habent, modò farinam & panem eruditione quantum-
 vis debili lucentur. Neque verò quidquam dubii est,
 quin illi tam parca diligentia juvenes, multò præstā-
 tiores evaderent, seu Philologi, seu Medici, seu Juris-
 consulti, si maturè ac sedulo excerptare inciperent.
 Multis danda venia ob ignorantiam; nil illis ignoscen-
 dum est, quos laboris odium absterret ab exercitatione
 tam fructuosâ. Sed perge opponere.

F A V S T. Quartam ergo tragulam expedio: Prisco-
 rum sapientum ævo, cum artium & scientiarum cultus
 maximè floreret, auditione ac commentatione, non
 scripto tradebantur disciplinæ. Hoc Pythagoræorum
 in Italiâ, hoc Druidum in Galliâ, hoc Gymnosophista-
 rum in Indiâ fuit institutum. **E V L O G.** Speciosum videri
 posset hoc argumentum, nisi esset vitiosum non unâ
 parte. Fac esse nil scripserint in scholâ, nil ergo in tabel-
 las domi retulerunt? unde igitur eorum scripta ad nos
 permanarunt? Deinde, priscorum scriptio fuit admo-
 dum operosa & difficilis, nec sine majore sumptu. Cerâ
 illi, aut lino, philyris, corticibus, foliis arborum, plum-
 bo, membranâ, palimpsesto utebantur. Nos commo-
 distimè chartâ utimur, typographiis gaudemus; ratio
 scribendi expeditissima, modò non magis placeat labo-
 re otium. Adde: Si argumentatio tua ullarum sit vitium,
 mos Academicarum omnium erit abolendus; ubi
 non audire solum, sed & scribere atque annotare disci-
 puli solent. Quin igitur ad Academiâ excurris, & tuam
 illis auditionem ac commentationem ingeris, omnem-

que scriptionem tollis: cave hic verbulum addas, aut
 suppletionem pedum salutaris. Sed quia pharetram
 tuam, ut conjicio, nondum exhaustisti; dic porro, & op-
 pone plura.

F A V S T. En ergo quintam tragulam: Quid si ejus-
 demodi commentaria & Notæ sineis, muribus, blattis
 in epulum cedant, quid si aquæ illa jugulent, quid si ca-
 nis ea concerpat, fur auferat, ignis comburat, casus alius
 eripiat? **E V L O G.** Quid si canem ruat? hi hostes non
 tantum libris, sed & vestibus, pecuniis, domibus timen-
 di: num ideo vestem non conficias, pecuniam non col-
 ligas, domum non construas, quia hæc vel auferri, vel
 comburi possunt? Non nescio quid Antikhenes cui-
 dam dixerit, qui librum, in quem omnia retulisset, per-
 ditum plorabat. Cui vir sapiens: Atqui hæc, inquiebat,
 oportuit, animo commendare, non chartis. Quo effato
 philosophus non voluit memoriæ mandari omnia (quis
 enim id possit?) sed multa, quod & nos docemus, ne
 scrinia nostra doctiora sint, quàm ingenia nostra. Sed
 perge, si liber, obducat.

F A V S T. Sextam igitur extollo tragulam: Quis char-
 taceam supellestem suam quocumque secum circum-
 vehat? Stulphon sua secum omnia ferebat mente, non
 chartis. **E V L O G.** O te militem, Romanum scilicet, &
 præcis roboris! Vetus Romanus miles pro more ac ritu
 militiæ hæc habuit, quadruplicia portanda onera: Ci-
 tum, Vrensilia, Vallum, Arma. Expende singula. Cibum, pa-
 nis fuit buccellatus in mensem dimidium, sæpe totum.
 Vrensilia, Hasta & Scutum, præter hæc, serra, corbis, ru-
 trum, securis, lorum, falx, catena, olla, veru, & si quæ alia
 ad victum sunt. Valli, tertium onus. Ex usu ternos, aut
 quaternos, aliquando septenos, aut etiam duodenos
 vallos tulerunt, ut, si castra subito locanda, vel alia foret
 necessitas, vallare statim se liceret. Arma, quartum onus.
 galea, lorica, gladius. Ista omnia Romana militi feren-
 da. Hæc mihi, ut scias, & Lipsiò Excerpta suggerunt. Et
 numquid rectè talem te militem dixi, quadruplici, tan-
 toque huic oneri portando parum, qui duos tresve char-
 taceos libellos fere refugis? Adde: Excerpta, si cum
 judicio fiant, non faciliè unquam in eam molem excre-
 scent, quæ non expedire commodèque ex uno loco in
 alium transferatur. Mecum senties, cum Excerptandi
 modum à me accipies. Stulponi pax sit, & eat bonis avi-
 bus, qui Demetrio Poliorcete interroganti, Num quid
 perdidisset? Nihil, inquit, omnia namque mea mecum sunt.
 Cum tamen patrimonium illius in prædam cesserit, fi-
 lias & patriam hostis rapuerit. At ille habebat secum
 vera bona, intelligentiam & memoriæ artium & disci-
 plinarum omnium capaces, insuper & virtutes rectique
 conscientiam. His sese bonis solabarur Stulpon. Sed
 quid hæc adversus Notas & Excerpta? Etiamnum ha-
 bes, quod obducas? Septimam quoque tragulam emitte.

F A V S T. Dictis acquiescere statueram: sed, ut ju-
 bes, hæc addo: Videri tempus non adeò religiosè ac
 utiliter expendi colligendis Excerptis. **E V L O G.** Hæc
 quidem, Faustine, commodius retinuisse silentium.
 Cave hic idem tibi occinam, quod Apelles Alexandro
 Macedoni de coloribus imperitè multa differenti, si-
 lentium comiter suadens: Aut sile, ait, aut pueri, qui co-
 lores terunt, te ridebunt. Tunc temporis prodigentiam
 hic objicias? Re nullâ utiliùs expendes tempus quàm
 conficiendis Excerptis. Illud verissimè tempus est non
 solum prodigere, sed studio perdere, libros otiosè vol-
 vere, multa legere, nihil excerptare, nihil memoriæ reco-
 lendum seponere. Hæc vera temporis jactura est, legis-
 se, & aut nihil retinuisse, quod diu inhæreat, aut nihil
 excerptisse, quod usui futuro serviat. Si temporis pre-
 tium estimare noris, nil unquam leges, nec quidem ani-
 mi causâ, quin simul excerptas. Otiosa, vana, nugatoria
 est lectio, cui nulla misceretur scriptio. Nisi Thomam
 Kempensem aut similes legas. Quamvis nec hanc qui-
 detur

dem lectionem velim annotationis omnis expertem. At sunt, qui studiosos se putent, cum libro signum infixerint, eumque fecerint figmatiam. Ohe libellum miserum! ohe, quem tales faciunt injuria. Nam ungue codici notam imprimere, pagellæ auriculam insectere, atramento aut minio, quæ placent, inducere, pigritia est prorsus sordida, & maximam partem inutilis, ac supervacanea. Quid libros his contumeliis inceltamus Exiguum, aut nullum est memoriæ subsidium, & magna libri infamia. Si quid notatum vis, breviter exscribe, & librum præsta immnem ab hoc dedecore.

Virgil. l. 7. Aeneid. cir. ca med.

8. Objectiono.

Resp.

Si quid tragularum, Faustine, superest, pharetram omnem veua; concute secundam pectus, & objectiones sparge toto plausu.

FAVSTI. Restat unica, sed non hebes, ut arbitror. Octavam ego tragulam emitto: Sunt hoc ævo scriptorum pæne omnium indices copiosi, indices optimi. Quid fatiger frustra? ab indicibus petam, quod lubet discere.

EVLGG. Has voces jam novi. Hoc pigri aut juvenuli ab experientia invalidi dicunt. Novi ego imperitissimos hoc se fermunculos. Sunt adolescentuli vix litteris primis leviter tincti, qui his sese inaniis quietos reddunt: Ad indices, ajunt, confugiemus, & eruenus inde non grandi labore quidquid placuerit. O boni pueri, erratis toto celo. Consilium ridiculum & vanum. Expertus sum ego ipse sæpissime, inter indices plerumque id minimè inveniri, quod maximè quaritur. Non dicam, quod amplius est, à plurimis ipsam querendi artem ignorari, præsertim cum indices sibi sint dissimilimi. Sed neque hic indices in jus ambulare cogam, qui sæpe fallunt, & ludificant quarentem fallis numeris; non raro magnum quid pollicentur, & vix pauculas repræsentant voculas. Quoties totas horas, totos imò dies jejunos & avidus scrutator indices pervegitat, & vix quidquam, quæ ad rem sit, expiscatur; oleum perdit, & operam ludit. Quid? quod auctores plurimi, eos indices, quos suis libris atroxunt, non ipsi conficiant, sed id genus opera aliis committant. Hinc errores in indicibus innumeri. Hoc autem creberrimè fieri, certò mihi constat. Quid verò facias libris illis, qui quidem optimi, sed nullos habent indices? undique repulsam ferimus. Verùm, ut sint ista, quæ opponebas, verissima, numquam tamen alienis tam jucundè, nec tam appositè, neque utilitate tanta, ut nostris utimur. Et, o mi Faustine, serum nimis est, cum monstranda eruditio, eam ex alienis libris, aut librorum indicibus constari effodere. Negotium anceps & reverà fallax est, velle fieri eruditum ejuscemodi Elenchis & Nomenclaturis.

Sed omnes pulchellas rationes istas excogitat pigritia. Hæc, ut scias, nonnumquam ingeniosa est, præsertim in sui patrocinium. Quod Excerpti curam aver-

Ratio unica cur a-

A semur, ratio pæne unica hæc est: Odinus laborem & versutem fugimus. In eo res vertitur, pigri sumus, & molestiam curamque evitandi nolumus subire; ideo legimus, & nihil nobis cerpendi feligimus, ut non laboremus. Operosum nobis videtur semper ad manum habere chartam, calamum, atramentum, & inter legendum; modò scellâ surgere, modò has, modò illas chartas prehendere, lectionem turbare, scripturionem interjungere. Lectores esse otiosos volumus. Ita dum alimus desidiam, fovemus ignorantiam. Hoc uno nobis blandimur, quòd multa legerimus. Optimè dixit Aristippus: Non, qui plurima comedunt, ut perinde sani sunt; Latere. item non qui plurima legunt; ut perinde docti sunt. Apage mihi otiosulos lectores illos, qui animi tantum voluptatis, & otii causâ legunt, qui, ut tempus fallant, librum arripunt, & quod fors obtulerit, curiosis oculis percurrunt. His omnibus illud Plinii insulfurandum: Poterat, o boni, has horas non perdere. Quæ enim hæc lectio est, quæ nihil in Adversaria, nihil in scriinia recondit, quæ oblivioni & ventis spargit, si quid boni seminis reperit. Idem isti faciunt, quod qui multum edendo ingerunt, & nihil digerunt. Ut concoquas, sic comedes; ut excerpas, sic lege. Hoc litterarum suppellectilem parat, hoc seriam eruditionem conciliat. Non caret res labore, fateor, quid autem magni sine hoc mortalibus venditur? Novi ego complures mediocri ingenii homines, qui per hanc ipsam Excerptorum industriam evaserunt ad magna, eruditioberaliter Notæ dederunt & Excerpta. Hoc verè tuum est, quod tuum feceris annotando, hoc tibi utilissimum experieris, quod in tuam extraxeris utilitatem excerpando.

In primæ partis coronidem do testem virum doctissimum Franciscum Sacchinum, qui hæc ipsam Notandi sollicitiam summè approbans, his omnino verbis: Maximi, ait, quique viri & commendant, & adhibent sedulam Excerptandi curam. Prefectò fidem superat, si quis & accuratè, & continenter scripto conservet, quidquid constans lectio memoriæ dignum in eis offert, quanta, quam brevi egregiarum rerum copia congeratur.

Verissimum est, & oraculum puta. Testes adjungo mihi familiarissimos, qui mirari se ajebant, & verò etiam lætari litterariam suppellectilem suam tam suaviter tempore non adeò multo è Notis crevisse. Levibus impendiis licet hic dicescere: Faustine non legendum tantum, sed & excerpendum. Atque hæc præfari oportuit. Jam constat, nisi fallor, Excerptorum necessitas: quæ autem eorum methodus, & quomodo excerpendum sit, parte alterâ trademus. Atque ita jam diem deduximus ad umbilicum. Pars altera in pomeridianum tempus commodè rejicietur. Tu verò meus hodie conviva eris. Sed morem meum nòsti, nec Plautinum illud ignoras: Propter te viciniâ non videbit majorem fumum. Eamus; vocat mensa, sed, quod præmoneam, frugalis.

